

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมประกอบด้วยสาระสำคัญ 5 เรื่อง ได้แก่ 1) พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น 2) ความรุนแรงทางเพศและการป้องกัน 3) การสื่อสารเรื่องเพศศึกษากับวัยรุ่น 4) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างโปรแกรมป้องกันหรือแทรกแซงพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น และ 5) การพัฒนาโปรแกรมป้องกันหรือแทรกแซงพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

1. พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

1.1 พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น หมายถึง การมีเพศสัมพันธ์ การกระทำ การปฏิบัติหรือมีพฤติกรรมที่สนับสนุนให้มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนหรือเสี่ยงเมื่อมีเพศสัมพันธ์ เกิดอันตรายหรือไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพด้านต่างๆ ได้แก่ การคบเพื่อนต่างเพศและการมีคู่อริ คู่ครองในวัยเรียน การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน การมีคู่นอนหลายคน หรือมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ ได้แก่ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การไม่ป้องกันเมื่อมีเพศสัมพันธ์ ส่วนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์อื่นๆ ได้แก่ การอยู่ตามลำพังกับเพื่อนต่างเพศในที่ลับตา การอยู่สองต่อสองกับคู่อริ การสัมผัสเชิงชู้สาว การช่วยทางเพศด้วยการแต่งกายและการแสดงออก การขาดการควบคุมตนเอง การเกี่ยวข้องกับเพื่อนต่างเพศ (ศูนย์สุขภาพจิตที่ 1-15, 2550, น.11, สมภพ เรื่องตระกูล 2551 อ้างถึงใน อารยา อุดลตระกูล ขนาด พจนานาตร์ และกนกทิพย์ สว่างใจธรรม, 2558 น. 48)

สถานการณ์ของการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นไทย มีดังนี้ การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน การไม่ได้ป้องกันเมื่อมีเพศสัมพันธ์ และอัตราการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น ผลการสำรวจนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในปี 2559 พบว่า ประมาณ 1 ใน 4 ของวัยรุ่นชาย (ร้อยละ 23.6) และ ประมาณ 1 ใน 5 ของวัยรุ่นหญิง (ร้อยละ 18.7) เคยมีเพศสัมพันธ์แล้ว อย่างไรก็ตามแนวโน้มของการป้องกันเมื่อมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นชายโดยใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ครั้งล่าสุดมีมากขึ้นจากร้อยละ 68.5 ในปี 2557 เป็นร้อยละ 76.2 และร้อยละ 75.0 ในปี 2559 (น. 11, 12) และอัตราการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นอายุ 15-19 ปี เท่ากับ 42.5 ต่อวัยรุ่น 1000 คน ถึงแม้ว่าจะลดลงจากปี 2557 (47.9) และ 2558 (44.8) (น. 13) แต่ก็ยังมีอัตราสูงกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา (Centers for Disease Control and Prevention, 2019) ถึงแม้ว่าวัยรุ่นมีการป้องกันมากขึ้นแต่อัตราการป่วยด้วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นอายุ 15-24 ปี ยังมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องใน 6 ปีที่ผ่านมา จากอัตรา 80.8 ต่อประชากร 100,000 คนในปี 2553 เป็น 143.4 ในปี 2559 (น. 12) (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2560)

1.2 ผลกระทบของการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

การมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นก่อให้เกิดผลกระทบต่อตนเองและสังคม โดยผลกระทบต่อตัววัยรุ่นเองมีทั้งผลกระทบทั้งด้านร่างกายของแม่วัยรุ่นและทารกของแม่วัยรุ่น และผลกระทบต่อจิตใจของแม่วัยรุ่น รายละเอียดมีดังนี้

1.2.1 ผลกระทบต่อตัววัยรุ่นเอง

1) ด้านร่างกายของแม่วัยรุ่นและทารกแม่วัยรุ่น

(1) การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ หรือการตั้งครรภ์ในวัยเรียน สถิติการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นหญิงไทยอายุ 15-19 ปี มีอัตราการคลอดทารกถึง 42.5 คน ต่อวัยรุ่น 1000 คนในปี 2559 ซึ่งสูงกว่าวัยรุ่นหญิงของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น อัตราการคลอดของวัยรุ่นอเมริกัน อายุ 15-19 ปี ในปี 2560 18.8 คนต่อ วัยรุ่น 1000 คน (Division of reproductive health, 2019) และมีการคลอดบุตรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยวัยรุ่นหญิงอายุ 15-19 ปี มีอัตราการจดทะเบียนเกิดเพิ่มขึ้นร้อยละ 2-3 จากปี 2549-2553 (ศรีเพ็ญ ตันติเวสส และคณะ, 2557, น. 22) เป็นต้น

(2) ปัญหาการทำแท้งผิดกฎหมาย ในปี 2554 พบว่า ในกลุ่มผู้หญิงที่ทำแท้งพบว่า กว่า 1 ใน 4 เป็นวัยรุ่นอายุ 15-19 ปี (ร้อยละ 27.3) ซึ่งกว่าครึ่ง (ร้อยละ 57.4) เป็นการตั้งครรภ์จากการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก และส่วนมากมีการทำแท้งที่ผิดกฎหมาย ซึ่งส่งผลให้เกิดความพิการหรือเสียชีวิตของผู้หญิงตั้งครรภ์

(3) ปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ การมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นส่งผลให้มีการป่วยด้วยโรคติดต่อจากการมีเพศสัมพันธ์ โดยอัตราการป่วยด้วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นอายุ 15-24 ปี ก็ยังมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องใน 6 ปีที่ผ่านมา จากอัตรา 80.8 ต่อประชากรอายุ 15-24 ปี 100,000 คนในปี 2553 เป็น 143.4 ในปี 2559 (น.12) (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2560)

(4) การคลอดทารกก่อนกำหนด แม่วัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะมีการคลอดทารกก่อนกำหนด คือ ก่อน 37 สัปดาห์ หรือทารกมีน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ทำให้การรอดชีวิตในช่วงขวบปีแรกของทารกมีน้อยกว่าทารกของแม่ผู้ใหญ่

(5) การดูแลครรภ์และเลี้ยงทารกที่ไม่เหมาะสม การตั้งครรภ์ของแม่วัยรุ่นทำให้มีการดูแลตนเองและทารกในครรภ์ไม่เหมาะสม ส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่ล่าช้าไม่เป็นไปตามวัยของทารกของแม่วัยรุ่น

2) **ด้านจิตใจ** เมื่อวัยรุ่นตั้งครรภ์ส่งผลกระทบต่อจิตใจของแม่วัยรุ่นหลายด้าน ได้แก่ (ศศิรินทร์ พันธุ์สุวรรณ พัชรินทร์ สังวาลย์ อธิชา มอญแสง และพัชรินทร์ ไชยบาล, 2556)

(1) *รู้สึกหมดคุณค่าในตัวเอง* หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นที่ไม่ได้แต่งงาน มักได้รับการประณามหรือถูกติฉินนินทาจากคนในสังคมว่าเป็นคนไม่ดีเนื่องจากไม่รักษานวลสงวนตัว ไม่ได้ทำตามแบบแผนของสังคมที่ต้องตั้งครรภ์เมื่อแต่งงานแล้ว ไม่ตั้งใจเรียน ทำให้ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน เรียนไม่จบ ทำให้รู้สึกไม่มีคุณค่าในตนเอง

(2) *มีความเครียด* เมื่อวัยรุ่นตั้งครรภ์มีแนวโน้มที่จะมีเพื่อนน้อยลงหรือถูกตัดขาดจากเพื่อน เนื่องจากไม่ได้ไปโรงเรียน อาจถูกกล่าวหาว่าทำตัวไม่เหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้แก่วัยรุ่นอื่น ทำให้ผู้ปกครองของเพื่อนกีดกันไม่ให้คบกับเพื่อน

(3) *วิตกกังวล* เมื่อตั้งครรภ์ขณะเรียน วัยรุ่นจึงกังวลว่าพ่อแม่จะเสียใจ ยอมรับไม่ได้ ทำให้เกิดความเครียดและวิตกกังวล

1.2.2 ผลกระทบด้านสังคม

1) การไม่ได้ศึกษาต่อ การตั้งครรภ์หรือการมีทารก ส่งผลให้แม่วัยรุ่นหยุดเรียนหรือเลิกเรียนกลางคัน เนื่องจากการไม่ยอมรับการตั้งครรภ์ของผู้บริหารสถานศึกษาหรือครู การไม่ยอมรับของเพื่อน หรือคนในโรงเรียน ทำให้วัยรุ่นต้องลาออกจากสถานศึกษา ไม่ได้เรียนต่อ

2) การไม่ได้ประกอบอาชีพที่มั่นคง หรือมีรายได้น้อย การที่แม่วัยรุ่นไม่ได้ศึกษาต่อในโรงเรียน ส่งผลให้แม่วัยรุ่นมีการศึกษาน้อย ทำให้มีการทำงานหรือประกอบอาชีพที่มีรายได้น้อย ไม่เพียงพอใช้สำหรับใช้จ่ายในครอบครัว

3) ปัญหาด้านสังคมอื่นๆ เมื่อวัยรุ่นตั้งครรภ์ มีแนวโน้มที่จะไม่ได้อยู่กับพ่อของเด็ก หรือมีปัญหาการหย่าร้าง ลูกของพ่อแม่วัยรุ่นที่เกิดจากการหย่าร้าง มีแนวโน้มจะได้รับความรุนแรง และ ได้รับการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมด้านอื่นๆ เช่น การทอดทิ้งทารกและเด็กที่สถานสงเคราะห์ โรงพยาบาล หรือทิ้งไว้กับญาติผู้ใหญ่

4) การมีต้นทุนทางการแพทย์และสาธารณสุขเพิ่มขึ้นจากการที่รัฐต้องจัดบริการให้แก่แม่วัยรุ่น เช่น การที่แม่วัยรุ่นที่มีอายุน้อยกว่า 17 ปีมีทารก 1 คน ทำให้รัฐบาลมีค่าใช้จ่ายคิดเป็นประมาณ 4 พันเหรียญสหรัฐอเมริกา หรือ 128,000 บาท ในขณะที่แม่อายุ 18-19 ปี มีทารก 1 คนมีค่าใช้จ่ายประมาณ 104 เหรียญสหรัฐอเมริกา ส่วนการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไทยก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจประมาณ 3,088 ล้านบาทในปี 2554 (ทรงยศ พิลาสันต์, 2557)

1.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

วัยรุ่นมีพฤติกรรมทางเพศที่แตกต่างกันขึ้นกับหลากหลายปัจจัย ทั้งปัจจัยส่วนตัวของวัยรุ่น ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านสังคม (มรรยาท รุจิวิษณุ และสารรัตน์ วุฒิอากาศ, 2555; Raj, A. D. et al, 2010)

1.3.1 ปัจจัยส่วนตัวของวัยรุ่น ปัจจัยส่วนตัวของวัยรุ่นที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น ได้แก่ ระดับการศึกษาของวัยรุ่น ความรู้ และความเชื่อของวัยรุ่น

วัยรุ่นที่ไม่ได้รับการศึกษาต่อเนื่องหรือมีการศึกษาน้อยกว่า มีแนวโน้มที่จะตั้งครรภ์มากกว่าวัยรุ่นที่มีความรู้เรื่องการป้องกันหรือการคุมกำเนิดน้อย ส่งผลให้มีแนวโน้มที่จะตั้งครรภ์ได้มากกว่า (Raj, A. D. et al., 2010) ส่วนความเชื่อหรือพฤติกรรมของวัยรุ่นที่ส่งผลให้เกิดการตั้งครรภ์ คือ วัยรุ่นใช้การมีเพศสัมพันธ์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งขึ้น โดยวัยรุ่นส่วนหนึ่งยอมมีเพศสัมพันธ์กับคู่อรักหรือแฟนเนื่องจากต้องการผูกมัดคู่ของตน ในขณะที่วัยรุ่นบางส่วนมีความอยากรู้อยากลอง จึงทดลองมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งผลการศึกษาของ มรรยาท รุจิวิษญ์ และสารรัตน์ วุฒิอาภา (2555) ที่สำรวจวัยรุ่นไทยชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่นๆ จำนวน 6,485 คน พบว่า ปัจจัยส่วนตัวของวัยรุ่นที่สำคัญที่ส่งผลให้วัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ ได้แก่ ความคิดเห็นของตัววัยรุ่นเอง โดยวัยรุ่นเห็นว่าการมีเพศสัมพันธ์เกิดจากการที่วัยรุ่นมีแฟนหรือคู่อรัก ซึ่งวัยรุ่นปัจจุบันจำนวนมากมีแฟนหรือคู่อรักขณะเรียน และต้องการผูกมัดคู่อรักไว้โดยการมีเพศสัมพันธ์ นอกจากนั้นคือต้องการทดลองมีเพศสัมพันธ์ และมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ตั้งใจหลังดื่มแอลกอฮอล์หรือสารเสพติด

1.3.2 ปัจจัยด้านครอบครัว นอกจากตัววัยรุ่นแล้ว ปัจจัยด้านครอบครัวที่ส่งผลกระทบต่อการใช้เพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น ได้แก่ รายได้ของครอบครัว โครงสร้างของครอบครัว การสื่อสารระหว่างพ่อแม่และวัยรุ่น โดยวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์ในวัยเรียนมีแนวโน้มที่จะมาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย (Raj, A. D. et al, 2010) ส่วนการสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัวไม่ได้เอื้ออำนวยต่อการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ ทั้งนี้วัยรุ่นมีการพูดคุยกับพ่อแม่อยู่บ้าง ถึงแม้ว่าพ่อแม่ของวัยรุ่นมีการตอบคำถามอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา แต่ส่วนมากวัยรุ่นมีการพูดคุยหรือซักถามเรื่องเพศศึกษากับพ่อแม่ นานๆ ครั้ง

1.3.3 ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น ได้แก่ เพื่อนของวัยรุ่น สื่อ ศาสนา โดยเพื่อนของวัยรุ่นก็เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการมีเพศสัมพันธ์ เพราะเพื่อนส่วนใหญ่ของวัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะมีแฟนหรือคู่อรัก ส่งผลให้วัยรุ่นเกิดการอยากเลียนแบบเพื่อน ในขณะที่สื่อและแหล่งข้อมูลต่างๆ เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น ซึ่งสื่อที่สำคัญที่วัยรุ่นได้รับข้อมูลเรื่องเพศศึกษา ได้แก่ เพื่อน สื่อออนไลน์ หนังสือ และภาพยนตร์ ส่วนศาสนาเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น โดยวัยรุ่นที่มีครอบครัวนับถือศาสนาพุทธมีแนวโน้มจะมีการตั้งครรภ์น้อยกว่าศาสนาอื่น

2. ความรุนแรงทางเพศและการป้องกัน

ความรุนแรงทางเพศ หมายถึง การกระทำทางเพศ ความพยายามที่จะกระทำความทางเพศ การวิจารณ์ทางเพศ การแสดงพฤติกรรมอย่างรุนแรงต่อผู้อื่น หรือที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นในเรื่องเพศ โดยผู้กระทำมีเจตจำนงทางเพศหรือวัตถุประสงค์ทางเพศอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมด้วย โดยที่บุคคลที่เป็นเป้าหมายของการกระทำไม่ได้ยินยอม หรืออาจจะยินยอมในตอนต้นแต่อาจเปลี่ยนใจไม่ยินยอมในการกระทำภายหลัง เนื่องจากเป็นการฝ่าฝืนมาตรฐานหรือธรรมเนียมส่วนตัว ผิดศีลธรรมและครรลองอันดีงาม หรือเพราะปัญหาสุขภาพ ซึ่งการล่วงละเมิดนี้รวมทั้งการแสดงการล่วงเกินด้วยคำพูด เช่น การพูดเรื่องลามกอนาจาร การวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องเพศที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ทั้งด้วยวาจาและการใช้สื่อหรือเทคโนโลยี เช่น การส่งข้อความ รูปภาพ หรือวิดีโอ การใช้สายตา และการใช้ท่าที การบังคับให้กระทำสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางเพศและการมีเพศสัมพันธ์ เช่น การแอบดู การจับต้องของสงวน การบังคับให้เปลื้องผ้า ซึ่งฝ่ายที่ถูกกระทำไม่ยินดี ไม่ได้ยินยอมพร้อมใจ รวมทั้งการทำให้รู้สึก อับอาย ล่วงเกินความเป็นส่วนตัว ไม่ว่าจะอยู่ในความสัมพันธ์ลักษณะใดหรือไม่มีความสัมพันธ์กันก็ตาม และ ไม่ว่าจะอยู่ในบริบทใดก็ตาม (ปรีดา จุลปาน ม.ป.ป, ภาควิชาสตรีศึกษา, 2557, วิชัย ศรีรัตน์ และคณะ, 2556, น. 192, และสถาบันวิจัยประชากรและสังคม 2552, WHO, 2002)

การล่วงละเมิดทางเพศที่เป็นปัญหามากที่สุด คือ การข่มขืน เพราะมีจำนวนและความถี่สูงขึ้นแบบก้าวกระโดด ในช่วงเวลา 5 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2546-2550 มีรายงานการข่มขืนในสี่มวชน ที่ทำการสำรวจ จำนวน 1,379 ครั้ง พบว่ากว่าครึ่งหนึ่งของผู้ถูกข่มขืน (58%) ไม่ได้ถูกทำร้ายร่างกาย ส่วนร้อยละ 13 เป็นการข่มขืนและทำร้ายร่างกาย โดยผู้ถูกล่วงละเมิดทางเพศส่วนใหญ่ คือ เด็กอายุต่ำกว่า 18 ซึ่งส่วนมากถูกล่วงละเมิดโดยคนรู้จัก หรือคุ้นเคยกับเด็ก เช่น เพื่อน ครู เพื่อนบ้าน (ร้อยละ 60) คนแปลกหน้า (ร้อยละ 26) และ ญาติของผู้ถูกข่มขืน (พ่อ พ่อเลี้ยง พี่น้องต่างบิดามารดา) (ร้อยละ 7) (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม 2552)

2.1 รูปแบบของความรุนแรงทางเพศ มี 5 รูปแบบ (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม 2552 และ WHO, 2002) ได้แก่

1. การล่วงละเมิดทางเพศที่เป็นคำพูด มีลักษณะดังนี้ 1.1 การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา การกล่าวถึงผู้หญิงหรือผู้ชายในทางลามก 1.2 การเล่าเรื่องตลกลามก เรื่องสองแง่สองง่าม 1.3 เกี้ยวพาราสี โดยที่รู้ว่าอีกฝ่ายไม่ชอบ 1.4 การพูดเสียดสีเล่าโลมในที่สาธารณะ 1.5 การใช้คำพูดเพื่อกระตุ้นอารมณ์ทางเพศ 1.6 การพูดส่อเสียดจนเกิดความเสียหาย

2. การคุกคามโดยไม่สัมผัส ได้แก่ 2.1 การจ้องมองอย่างก่อกวนหรือการล่วงเกินด้วยสายตา 2.2 การโชว์ภาพโป๊ หรือภาพที่สื่อไปในทางเพศหรือลามก 2.3 การแอบดู ถ้ามอง 2.4 การแสดงสีหน้าท่าทางเจ้าชู้ 2.5 การแสดงท่าทางหรือการเคลื่อนไหวร่างกายที่สื่อถึงเจตนาล่วงเกินทาง

เพศ เช่น การผิวปากแซว การส่งจูบ การยั่วยุหรือล่อลวง 2.6 การโชว์อวัยวะเพศ 2.7 การส่งจดหมายข้อความ ภาพ ที่สื่อในทางเพศหรือลามก 2.8 เผยแพร่ภาพถ่าย ภาพทางอินเทอร์เน็ตสื่อลามก คลิปวิดีโอโป๊ 2.9 การติดกลองวงจรปิดในห้องต่างๆ เพื่อแอบดูการทำภารกิจส่วนตัว เช่น ห้องน้ำ ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า 2.10 การตามจับ ตามตื้อ

3. ละเมิดทางเพศโดยการสัมผัส แต่ไม่มีการสอดใส่อวัยวะเพศ ได้แก่ 3.1 การจับต้องเสื้อผ้า ร่างกาย คอ แขน 3.2 การยืน เดิน หรือนั่งใกล้ชิดกันเกินความจำเป็น 3.3 ใช้นางส่วนของร่างกายสัมผัส โดยจงใจ การแตะเนื้อต้องตัวที่อวัยวะไม่พึงประสงค์ 3.4 การกระทำอนาจาร หรือการกระทำต่อร่างกายของบุคคลอื่น เช่น การกอดจูบ หอมแก้ม ตีกัน สะพอก จับหน้าอก กอดรัดพิดเหวี่ยง จับ/ล้วงใต้เสื้อผ้า สำเร็จความใคร่ผ่านเสื้อผ้า

4 พยายามข่มขืนใจ/ปลุกปล้ำเพื่อจะร่วมเพศ ได้แก่ พยายามจับต้องอวัยวะเพศ พยายามสอดใส่อวัยวะเพศ การข่มขืนเพศสัมพันธ์ บังคับร่วมเพศโดยการสอดใส่ การข่มขืน รุมโทรม การข่มขืนและฆ่า ทั้งจากคู่สมรส แฟน หรือคนแปลกหน้า การถูกกระทำความรุนแรงทางเพศของผู้พิการทางร่างกายและจิตใจ

รูปแบบการล่วงละเมิดทางเพศอาจมาจากสถานการณ์ต่างๆ ได้แก่ การตอบแทนการให้ผลประโยชน์ การแต่งงานโดยการบังคับหรือการอยู่ร่วมกันโดยไม่แต่งงานแต่อีกฝ่ายไม่สมัครใจหรือยินยอม การปฏิเสธการป้องกันโรคติดต่อโดยวิธีต่างๆ การบังคับให้ทำแท้ง การแสดงพฤติกรรมความรุนแรงที่ล่วงละเมิด sexual integrity เช่น การตรวจสอบความบริสุทธิ์ของวัยรุ่นหญิง เป็นต้น

2.2 ข้อพึงระวังหรือหลีกเลี่ยงการถูกล่วงละเมิดทางเพศ

การให้ความรู้แก่ผู้หญิงถึงภัยของอาชญากรรมทางเพศรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะภัยจากการถูกข่มขืน โดยการให้ความรู้ในการป้องกันไม่ให้เกิดเป็นเหยื่อได้โดยง่าย (National stress child traumatic network, Public safety) มีดังนี้

1. เมื่อต้องเดินทางด้วยรถโดยสาร มีการระมัดระวังโดย 1.1 ไม่ควรบอกคนแปลกหน้าว่าจะไปไหน 1.2 ตื่นตัวและเตรียมพร้อมอยู่เสมอ เช่น เตรียมพร้อมที่จะเปลี่ยนแผนหรือเปลี่ยนเส้นทางได้เสมอ 1.3 พยายามอยู่ในบริเวณหรือนั่งใกล้คนขับ 1.4 หากสังเกตพบว่ามีคนติดตาม หลังลงจากรถให้เดินไปในสถานที่ที่มีคนอยู่จำนวนมาก

2. เมื่อเดินทางด้วยรถแท็กซี่ มีการระมัดระวังโดย 2.1 ก่อนขึ้นรถถ้าสังเกตความน่าไว้วางใจของคนขับรถ ถ้ารู้สึกไม่ปลอดภัยควรยกเลิกทันที 2.2 ทุกครั้งที่ขึ้นรถควรจดชื่อ นามสกุลคนที่ขับที่ติดป้ายอยู่ในรถ 2.3 ตรวจสอบว่าที่ล็อคประตูอยู่ตรงไหนและเปิดออกได้อย่างไร 2.4 ระมัดระวังและสังเกตว่ารถวิ่งในเส้นทางที่ควรจะไปหรือไม่ 2.5 หากมีเหตุการณ์ฉุกเฉินให้เปิดประตูรถและลงจากรรถทันที 2.6 ไม่รับเครื่องดื่มและของกินจากคนขับรถ

3. เมื่อเดินทางโดยรถส่วนตัว ควรระมัดระวังโดย 3.1 การจอดรถควรจอดในที่ที่มีแสงสว่าง มีรถวิ่งผ่าน หรือใกล้ทางขึ้นลง 3.2 ตรวจสอบภายในรถและรอบๆ ก่อนเปิดประตูเข้าไปเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีใครซ่อนตัวอยู่ในรถ 3.3 ปิดประตู ล็อคประตู และคาดเข็มขัดนิรภัยทุกครั้งก่อนสตาร์ทรถ 3.4 หากจำเป็นต้องเปิดหน้าต่าง ให้เปิดหน้าต่างเล็กน้อยโดยที่มือและแขนคนข้างนอก ไม่สามารถลอดเข้ามาได้ 3.5 อย่ารับคนที่โบกรถข้างถนนหรือคนแปลกหน้าขึ้นรถ 3.6 หลีกเลี่ยงการจอดรถข้างๆ รถขนาดใหญ่ 3.7 ไม่ควรทิ้งของมีค่าไว้ในรถ 3.8 หากถูกจี้ขณะขับรถ ควรขับรถชนคันอื่นที่วิ่งไปในทางเดียวกัน

4. การเตรียมความพร้อมเมื่ออยู่บ้านตามลำพัง มีการระมัดระวังโดย 4.1 เปิดไฟไว้เสมอ 4.2 ก่อนนอนควรตรวจเช็คว่าล็อคประตูหน้าต่างเรียบร้อย 4.3 ไม่ใช่ชื่อ นามสกุลจริง ติดหน้ากล่องไปรษณีย์หน้าบ้านหรือในเครื่องตอบรับโทรศัพท์ 4.4 ไม่ควรบอกในเครื่องตอบรับโทรศัพท์ว่าท่านไปที่ใด 4.5 ไม่ควรให้คนแปลกหน้ารู้ว่าเราอยู่คนเดียว 4.6 ควรมีเพื่อนบ้านที่สนิท และสามารถไว้วางใจได้ 4.7 ก่อนเปิดประตูทุกครั้งควรแน่ใจว่าผู้มาหาเป็นใคร และอย่าเปิดประตูถ้าไม่แน่ใจ 4.8 ไม่อนุญาตให้คนแปลกหน้าเข้ามาใช้ของในบ้าน 4.9 หลีกเลี่ยงการอยู่ตามลำพังกับเพศตรงข้าม และหากรู้สึกว่ามีผู้ที่อยู่ด้วยมีพฤติกรรมที่น่าสงสัยว่าจะมีเหตุที่ลวงละเมิดทางเพศหรือข่มขืน ควรแยกตัวมาอยู่ในที่มีผู้อื่นอยู่ด้วย

5. เมื่ออยู่ในที่สาธารณะและบนท้องถนน มีการระมัดระวังโดย 5.1 ถ้าสังเกตว่ามีคนติดตามอย่างมีพิรุณ อย่าเข้าบ้านตนเอง เพราะผู้อื่นจะรู้ที่อยู่ หาเพื่อนบ้านที่ไว้วางใจได้หรือสถานที่ที่มีคนมาก และโทรเรียกตำรวจ 5.2 ไม่ควรเดินบนถนนเปลี่ยว หรือ ซอยเปลี่ยวโดยเฉพาะในเวลากลางคืน 5.3 บอกบุคคลใกล้ชิดให้รู้ว่ากำลังจะไปไหน กับใคร และเวลาที่จะไปและกลับ โดยเฉพาะเมื่อเดินทางกับคนแปลกหน้า 5.5 ไม่ควรชนสัมพันธ์มากเกินไป ถ้าจำเป็นต้องถือของมากควรวางไว้เพื่อให้มือของตนเองว่าง และพร้อมป้องกันตัว 5.6 ไม่ควรเล่นโทรศัพท์ หรือสวมหูฟัง ขณะนั่ง เดิน ยืนรอรถเมล์ หรือยืนข้างถนน ถ้าหากมีคนเข้ามาถามทางควรยืนห่างอย่างน้อย 2 ก้าวพร้อมระมัดระวังตัว 5.7 หากบริเวณนั้นไม่น่าไว้วางใจหรือที่เปลี่ยว ควรหลีกเลี่ยงการยืนคนเดียว หากเป็นป้ายรถเมล์ที่ไม่มีคนอยู่ด้วย ควรขึ้นรถสายอื่นไปก่อน และไปเปลี่ยนรถบริเวณที่มีคนพลุกพล่าน 5.8 หลีกเลี่ยงการแต่งกายที่ล่อแหลมยั่วชวนและระมัดระวัง การวางตัวที่อาจส่งผลไปกระตุ้นอารมณ์ทางเพศของผู้กระทำได้ (สฤษฎ์ สีบพงศ์ศิริ, ม.ป.ป).

6. เมื่อต้องไปงานสังสรรค์ 6.1 พยายามอยู่ใกล้ๆ เพื่อน ไม่แยกตัวไปอยู่ตามลำพัง 6.2 มีการวางแผนก่อนเดินทาง เช่น เส้นทางหรือวิธีการเดินทางไป-กลับงาน 6.3 ระมัดระวังเครื่องดื่ม ไม่

วางเครื่องตี๋มทิ้งไว้โดยไม่อยู่ในสายตา เพื่อป้องกันการถูกใส่ยาหรือมอมยา ไม่ตี๋มเครื่องตี๋มจากคนแปลกหน้า ไม่ตี๋มเครื่องตี๋มร่วมกับผู้อื่น ไม่ตี๋มเครื่องตี๋มที่มีการผสมเอง เช่น พันธ์ หรือเหล้าผสม ในโอแก้ว หากเครื่องตี๋มมีรสชาติแปลกจากปกติ งดตี๋มเครื่องตี๋มนั้นๆ

7. เมื่อออกไปกับแฟน หรือเพื่อนต่างเพศ 7.1 รู้ข้อจำกัดและแจ้งให้แฟนทราบตั้งแต่ต้น เช่น ต้องการความสัมพันธ์แบบยั่งยืน หรือไม่ 7.2 แจ้งให้แฟนทราบว่ากรกระทำอย่างไรที่ชอบหรือไม่ชอบ ไม่คาดหวังว่าแฟนต้องทราบ 7.3 ถ้ารู้สึกอึดอัดหรือไม่สบายใจในการกระทำของแฟน ให้หนีออกจากสถานการณ์นั้นๆ 7.4 ถ้าแฟนหรือเพื่อนบังคับให้ทำสิ่งใดที่รู้สึกไม่ชอบหรือไม่สบายใจ คุณมีสิทธิ์หรือสามารถไม่ทำตามสิ่งที่ถูกบังคับนั้นได้ 7.5 ระวังระวังในการตี๋มเครื่องตี๋มแอลกอฮอล์ ไม่ตี๋มมากเกินไปจนควบคุมตนเองไม่ได้ เพราะจะเกิดเหตุการณ์ล่วงละเมิดทางเพศตามมาได้ 7.6 บอกเพื่อนให้ทราบถึงสถานที่และผู้ที่ออกไปด้วย โดยเฉพาะเมื่อออกไปครั้งแรก 7.7 และไม่ออกไปกับคนแปลกหน้าในสถานที่เปลี่ยว และเตรียมโทรศัพท์มือถือและเงินให้พร้อม ในกรณีที่ต้องกลับบ้านเอง

2.3 หลักปฏิบัติเมื่อเผชิญอยู่ในสถานการณ์เสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดทางเพศ

การถูกล่วงละเมิดทางเพศเป็นปัญหาหนึ่งในสังคมที่รบกวนแก้ไขจากทุกฝ่าย โดยส่วนใหญ่ จะเป็นเด็ก สตรี และผู้ที่ด้อยโอกาสทางสังคม ไม่สามารถที่จะต่อสู้ หรือขัดขืน เนื่องจากผู้ที่ล่วงละเมิดทางเพศมักจะเป็นผู้ที่มีกำลังทรัพย์ กำลังกาย มีอำนาจ มีหน้าที่เหนือกว่า จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องเรียนรู้ทักษะการป้องกันตัว จากการถูกล่วงละเมิดทางเพศ เพื่อที่จะได้นำไปใช้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีหลักปฏิบัติดังนี้ (ปริดา จุลปาน ม.ป.ป, National stress child traumatic network, Public safety)

1. เมื่อมีความสัมพันธ์ต้องมีการพูดอย่างชัดเจนให้อีกฝ่ายทราบถึงความต้องการของคุณว่าต้องการหรือไม่ต้องการทำอะไร

2. มีการวิเคราะห์สถานการณ์เสี่ยงทางเพศ เช่น การมอมเมาด้วยยา หรือสิ่งเสพติด ทำให้สลบ หรือขาดสติ แล้วมีเพศสัมพันธ์ด้วยความไม่เต็มใจ การถูกหลอกให้มีเพศสัมพันธ์ การถูกข่มขืน เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดผลเสีย หลายด้าน โดยเฉพาะการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ หรือ โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การวิเคราะห์สถานการณ์เสี่ยง ทำได้โดย 1) ต้องมีสติพยายามคิดอย่างรอบคอบและมีเหตุผล 2) ต้องคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ว่าสถานการณ์นี้อาจส่งผลให้เกิดอะไรที่ไม่ดีบ้าง และจะหนีเอาตัวรอดจากสถานการณ์ดังกล่าวนั้นได้อย่างไร

3. มีการหลีกเลี่ยงสถานการณ์เสี่ยง วิธีการหลีกเลี่ยงทำได้หลายวิธี เช่น การอ้างกิจกรรมอื่นที่ต้องทำเป็นประจำ หรืองานด่วนที่ต้องทำทันที และต้องแสดงให้เห็นว่าสิ่งนั้นมีความสำคัญต้องปฏิบัติ มิเช่นนั้นอาจเกิดผลเสียต่อตนเองหรือผู้อื่นได้

4. ไม่อนุญาตให้ผู้อื่นแตะหรือสัมผัสร่างกายเมื่อคุณไม่พึงประสงค์ โดยสามารถพูดหรือมีการแสดงการกระทำเพื่อให้อีกฝ่ายรู้อย่างชัดเจนว่าคุณไม่ต้องการให้อีกฝ่ายทำพฤติกรรมนั้นๆ โดยการปฏิเสธโดย 1) ปฏิเสธด้วยท่าทางที่จริงจัง น้ำเสียงหนักแน่น 2) ใช้เหตุผลประกอบการปฏิเสธ 3) หากถูกชักชวนอีก ต้องปฏิเสธย้ำอีกเพื่อยืนยัน 4) หากถูกสบประมาทหรือเข้าชี้ต่อไปก็ไม่ควรหวั่นไหวกับคำพูดเหล่านั้น

5. มีการต่อรอง หากการปฏิเสธใช้ไม่ได้ผล อาจมีการต่อรองเพื่อเบี่ยงเบนไม่ทำตามที่อีกฝ่ายชักชวน การต่อรองทำได้โดยอ้างกิจกรรมหรือเหตุผลอื่นที่จำเป็นต้องทำแทนกิจกรรมที่ไม่อยากทำ เช่น ต้องไปซื้อของให้พ่อแม่ ต้องทำงาน หรืออาจชวนผู้ชักชวนไปทำกิจกรรมอื่นแทน

5. การผัดผ่อน การผัดผ่อนเป็นทักษะที่ใช้เมื่อต้องการขอเลื่อนเวลาการทำตามคำชักชวนของอีกฝ่ายออกไป เช่น เมื่อถูกชักชวนไปเที่ยวก็ขอผัดผ่อนเป็นคราวหน้า และเมื่อถูกชักชวนอีก ก็ผัดผ่อนเป็นคราวหน้าอีก ผู้ชักชวนก็เลิกชวนไปเอง

6. การขอความช่วยเหลือ และการตัดสินใจแก้ไขปัญหาชีวิต การขอความช่วยเหลือ เช่น ขอความช่วยเหลือจากเพื่อน หากเกิดเหตุร้ายหรือเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น เช่น อาจถูกล่อลวง ถูกลวงละเมิดทางเพศ เป็นต้น ซึ่งการขอความช่วยเหลือจะทำให้รอดพ้นจากสถานการณ์ร้าย หรือ ช่วยให้คิดอ่านได้กว้างขวาง แก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีมากขึ้น

3. การสื่อสารเรื่องเพศศึกษากับวัยรุ่น

การสื่อสารเรื่องเพศศึกษากับวัยรุ่นนั้นมีหลายประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของการสื่อสารเรื่องเพศศึกษา 2) องค์ประกอบของการสื่อสารเรื่องเพศศึกษา หลายประเด็น ได้แก่ ผู้ให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่วัยรุ่น ประเด็นการให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาและทักษะการป้องกันการมีพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น อายุ และระยะเวลาในการเริ่มสื่อสารเรื่องเพศศึกษากับวัยรุ่น 3) การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเพศ 4) การสื่อสารเรื่องเพศศึกษาโดยสื่อสังคมออนไลน์ (Kirby and Miller, 2002; Meschke, Bartholomae, & Zentall, 2000; Weaver, Blodgett, & Carothers, 2006) รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

3.1 จุดมุ่งหมายของการสื่อสารเรื่องเพศศึกษา การสื่อสารเรื่องเพศศึกษากับวัยรุ่นมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญหลายประการ ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้พอเพียงในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและสรีระอันมีผลต่อสติปัญญา อารมณ์ และจิตใจ
2. เพื่อช่วยขจัดความกังวลเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนา การปรับตัว และการวางตัวให้เหมาะสมกับเพศตรงข้าม
3. เพื่อเสริมสร้างให้เกิดทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องเพศ ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น
4. เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าของการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ถูกต้องเพื่อการดำรงชีวิตที่ราบรื่นของแต่ละบุคคล ครอบครัว และสังคม
5. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตนเองอย่างถ่องแท้ในเรื่องการสร้างสัมพันธภาพ และช่วยให้มองเห็นและเข้าใจว่าคนนั้นมีหน้าที่ มีพันธะ มีความรับผิดชอบต่อผู้อื่น มิใช่เฉพาะแก่ตนเองเท่านั้น
6. เพื่อสร้างความเข้าใจว่า การจะตัดสินใจที่ชอบด้วยเหตุผลนั้น จำเป็นต้องมีหลักทางด้านศีลธรรมร่วมด้วยเสมอ
7. เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมทางเพศในทางที่ไม่ถูกต้อง ตลอดจนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการถูกล่วงละเมิดทางเพศ เพื่อจะได้รู้จักป้องกันตนเองไม่ให้ถูกหลอกลวง เอาเปรียบ เอาเปรียบ ถูกข่มเหง หรือได้รับอันตรายต่อร่างกาย จิตใจ และชื่อเสียง
8. เพื่อให้เกิดความตระหนักว่าการกระทำทางเพศส่วนตัวมีผลกระทบต่อสังคม เช่น การปล่อยทิ้งบุตรตามยถากรรม การหลอกลวงผู้หญิงไปค้าประเวณี ฯลฯ
9. เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม โดยขจัดสิ่งเลวร้ายต่างๆ ให้หมดไป เช่น การเอาเปรียบทางด้านเพศ การหาประโยชน์จากผู้อื่นในเรื่องเพศ การใช้เพศและกามารมณ์อย่างไม่รับผิดชอบต่อสังคม และยุติธรรมของกฎหมายเกี่ยวกับเพศที่ล้ำสมัยและยุติธรรม
10. เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และฝึกหัดการคิดนิกจกกลายเป็นความเคยชินพอที่จะช่วยให้แต่ละคนรู้และใช้ความเป็นเพศหญิงหรือชายของตนมาพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์สุข

3.2. องค์ประกอบของการสื่อสารเรื่องเพศศึกษา ได้แก่ ผู้ให้ความรู้ ประเด็นที่ให้ความรู้ อายุที่ให้ความรู้

3.2.1 ผู้ให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่วัยรุ่น ถึงแม้ว่าผลการสำรวจเกี่ยวกับการได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาของวัยรุ่นพบว่า วัยรุ่นได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาจากหลากหลายแหล่ง ได้แก่ บิดามารดา เพื่อน และสื่อต่าง ๆ แต่ปริมาณของการได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาแต่ละแหล่งแตกต่างกัน ผลการศึกษาจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 6,485 คน พบว่า วัยรุ่นไทยได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาจากเพื่อนมากที่สุด รองลงมาเป็นสื่อต่างๆ เช่น VCD/DVD หนังสือและภาพยนตร์ ส่วนบิดามารดา ก็เป็นการปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องเพศ ซึ่งวัยรุ่นก็มีการปรึกษาน้อยหรือปรึกษานานๆ ครั้ง

(มรรยาท รุจิวิซชัญญ์ และ สารรัตน์ วุฒิอาภา 2555 น. 433) ในขณะที่ผลการศึกษาค้นคว้าการได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาจากบุคคลต่าง ๆ ในกลุ่มวัยรุ่นแอฟริกันอเมริกันอายุระหว่าง 13-15 ปี จำนวน 405 คน พบว่า วัยรุ่นมีการพูดคุยเรื่องเพศกับมารดามากกว่าคุยกับเพื่อน และคุยกับเพื่อนมากกว่าบิดา (Dilorio, Kelley, & Hockenberry-Eaton, 1999) เมื่อเปรียบเทียบความมากน้อยของการพูดคุยเรื่องเพศศึกษากับบิดามารดาระหว่างบุตรสาวและบุตรชาย พบว่า บุตรสาวรายงานว่ามีการพูดคุยเรื่องเพศกับบิดามารดามากกว่าบุตรชาย (Rosenthal & Feldman, 1999)

อย่างไรก็ตามความต้องการหรือความคาดหวังเกี่ยวกับผู้ที่ให้ความรู้เรื่องเพศศึกษานั้นมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น เนื้อหาเรื่องเพศ และความสามารถของผู้ให้ความรู้ เป็นต้น โดยวัยรุ่นให้ความเห็นว่าผู้ที่น่าจะให้ความรู้เรื่องเพศควรเป็นบุคคลที่เชื่อถือได้และไว้วางใจได้ วัยรุ่นชาว Uganda กว่าครึ่งหนึ่งต้องการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการคุมกำเนิด HIV และ โรคติดต่อต่างๆ ที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์จากครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และ สื่อต่าง ๆ และมีเพียง 1 ใน 3 ของวัยรุ่นต้องการได้รับข้อมูลเรื่องเพศศึกษาจากคนในครอบครัว และมีเพียง 1 ใน 5 ที่ต้องการได้รับข้อมูลจากเพื่อน ซึ่งเหตุผลเพราะคนเหล่านั้นเป็นคนที่น่าเชื่อถือได้และวัยรุ่นส่วนมากคิดว่าการได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาในโรงเรียนเป็นสิ่งที่สำคัญ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าการได้รับความรู้เรื่องเพศจากสถานศึกษาในระบบส่งผลให้วัยรุ่นที่ไม่ได้เข้าเรียนในระบบไม่ได้รับความรู้เหล่านี้ ดังนั้น จึงควรมีแหล่งอื่นที่วัยรุ่นสามารถเข้าถึงได้ง่ายเป็นที่ให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาแก่วัยรุ่น เช่น คลินิก โรงพยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข สื่อออนไลน์ และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อเสียของการให้ความรู้แก่วัยรุ่นโดยหน่วยงานสาธารณสุข คือ วัยรุ่นส่วนหนึ่งไม่ไปคลินิก โรงพยาบาล เพื่อไปรับบริการเหล่านี้ในสถานการณ์หรือเวลาปกติด้วยเหตุผลหลายอย่าง เช่น อาย ค่าใช้จ่ายสูง และไม่ทราบแหล่งให้บริการเหล่านี้

3.2.2 ประเด็นการให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาและทักษะการป้องกันการมีพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น ประเด็นที่มีการสื่อสารหรือต้องการได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษา ประเด็นที่วัยรุ่นต้องการได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษา ได้แก่ พัฒนาการ หรือการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม ได้แก่ เรื่องเพื่อน การมีแฟนหรือคูรัก การมีเพศสัมพันธ์ การคุมกำเนิด และผลกระทบของการมีพฤติกรรมทางเพศ โรคติดต่อเชื้อจากการมีเพศสัมพันธ์ เช่น HIV หรือ AIDS ความกดดันในการมีเพศสัมพันธ์ อายุที่เหมาะสมในการเริ่มมีเพศสัมพันธ์

ผลการสำรวจวัยรุ่นอเมริกัน พบว่าประเด็นที่วัยรุ่นรายงานว่ามีการพูดคุยกับพ่อแม่ ได้แก่ การมีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัย รองลงมาได้แก่ พัฒนาการ และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม (Rosenthal & Feldman, 1999) ในขณะที่กลุ่มมารดาที่เป็นชาวเม็กซิกันอเมริกันในรัฐนิวเจอร์ซีย์ รายงานสอดคล้องกันว่า มารดามีการพูดคุยเรื่องเพศกับบุตรสาวเรื่อง การมีเพศสัมพันธ์ การคุมกำเนิด และผลกระทบของการมีพฤติกรรมทางเพศ (Guilamo-Ramos, Duttus, Jaccard, Goldberg,

Casillas, & Bouris, 2006) ในขณะที่การศึกษาอีกเรื่องหนึ่งพบว่ามารดาและบุตรวัยรุ่นรายงานตรงกันว่ามีการสื่อสารกันเรื่องโรคติดเชื้อจากการมีเพศสัมพันธ์ เช่น HIV หรือ AIDS ความกดดันในการมีเพศสัมพันธ์ อายุที่เหมาะสมในการเริ่มมีเพศสัมพันธ์ ในขณะที่เรื่องการสำเร็จความใคร่ และพัฒนาการทางเพศเป็นเรื่องที่มีการพูดคุยน้อยที่สุด (Miller, Kotchick, Dorsey, Forehand, & Ham, 1998)

ประเด็นเกี่ยวกับเพศศึกษาที่วัยรุ่นต้องการได้รับข้อมูลมีหลากหลายซึ่งอาจแตกต่างกันตามลักษณะของวัฒนธรรม ระดับความรู้ที่เคยได้รับแล้ว รวมทั้งผู้ที่ให้ความรู้ เป็นต้น ผลการศึกษาพบว่ากว่าครึ่งหนึ่งของวัยรุ่นอายุ 12-19 ปีในประเทศ Uganda รายงานว่าต้องการได้รับข้อมูลหลากหลายหัวข้อ ได้แก่ การตั้งครรรภ์ การป้องกันการตั้งครรรภ์ โรคต่างๆที่ติดต่อได้จากการมีเพศสัมพันธ์ และการไม่มีเพศสัมพันธ์ (abstinence) ซึ่งเนื้อหาที่ต้องการได้รับมีความแตกต่างกันตามประสบการณ์ของวัยรุ่นอีกด้วย โดยวัยรุ่นกลุ่มที่มีเพศสัมพันธ์แล้วต้องการได้รับความรู้เกี่ยวกับการตั้งครรรภ์ และการคุมกำเนิด (ร้อยละ 52) สัมพันธ์ภาพระหว่างเพื่อนต่างเพศ (ร้อยละ 33) การสื่อสารกับบิดามารดา (ร้อยละ 32) การเข้าถึงแหล่งให้บริการการคุมกำเนิด (ร้อยละ 31) และความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่เป็นจริง (ร้อยละ 30) จะช่วยป้องกันการตั้งครรรภ์ ในขณะที่วัยรุ่นกลุ่มที่ไม่เคยมีเพศสัมพันธ์ให้ความเห็นว่าประเด็นที่สำคัญที่ต้องการเรียนรู้ ได้แก่ การตั้งครรรภ์ การคุมกำเนิด และการเข้าถึงแหล่งให้บริการการคุมกำเนิด (Hacker, Amare, Strunk, & Horst, 2000)

ถึงแม้ว่าวัยรุ่นและครอบครัวรายงานว่า ครอบครัวได้มีการสื่อสารเรื่องเพศและส่งผลให้วัยรุ่นส่วนมากรับรู้ว่าการมีเพศสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมเสี่ยงที่ทำให้เกิดการตั้งครรรภ์ไม่พึงประสงค์ และได้รับเชื้อ HIV แต่รายละเอียดของความรู้ต่างๆยังไม่ชัดเจนนัก ทั้งนี้เพราะวัยรุ่นจำนวนหนึ่งยังมีความเชื่อที่ผิดๆเกี่ยวกับเรื่องพฤติกรรมทางเพศยังมีอยู่มาก เช่น เชื่อว่าจะไม่ตั้งครรรภ์เมื่อมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก การมีเพศสัมพันธ์ในทำนองนี้จะทำให้ไม่ตั้งครรรภ์ หรือสามารถบอกได้ว่าใครเป็นผู้ได้รับเชื้อ HIV จากรูปลักษณะภายนอก เป็นต้น (Guttmacher, 2006)

3.2.3 อายุ และระยะเวลาในการเริ่มสื่อสารเรื่องเพศศึกษากับวัยรุ่น วัยรุ่นมีความคิดเห็นว่าอายุที่เหมาะสมในการได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษา คือ ประมาณ 12 ปี ขึ้นไป (Byers, Sears, Weaver, & Cohen, 2003: 5) ซึ่งเป็นอายุน้อยกว่าอายุที่บิดามารดาคาดไว้ โดยบิดามารดา รายงานว่ามีการสอนเพศศึกษาแก่บุตรอายุ 13 ปีขึ้นไป ซึ่งเวลาที่เริ่มพูดคุยเรื่องเพศศึกษาขึ้นอยู่กับเพศของวัยรุ่น โดยบิดามารดา มีการพูดคุยเรื่องเพศศึกษากับวัยรุ่นหญิงก่อนวัยรุ่นชาย หรือเมื่อวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ซึ่งวัยรุ่นหญิงมีการเปลี่ยนแปลงร่างกายเร็วกว่าวัยรุ่นชาย ดังนั้นบิดามารดาเริ่มพูดคุยเมื่อวัยรุ่นหญิงมีอายุเฉลี่ย 13 ปี หรือในช่วงอายุที่วัยรุ่นหญิงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายเข้าสู่วัยรุ่น เช่น มีประจำเดือน เป็นต้น (Omar, McElderry & Zacharia, 2003: 83) ส่วนวัยรุ่นชายนั้นพ่อแม่เริ่มพูดคุยเรื่องเพศศึกษาเมื่อวัยรุ่นมีอายุ 15 ปี หรือสูงกว่านั้นเนื่องจากวัยรุ่นชาย

ไม่มีข้อกำหนดทางร่างกายที่เป็นสิ่งที่ทำให้เริ่มพูดคุยเรื่องเพศศึกษากับบิดามารดา (Walker, 2004) บิดามารดาให้ความเห็นว่าหากมีการพูดคุยเรื่องเพศศึกษาเมื่อวัยรุ่นมีอายุน้อย จะทำให้พูดคุยกับบุตรได้ง่ายมากกว่าเมื่อบุตรมีอายุมากขึ้น (ธนวดี บุญลือ, 2546) ในขณะที่บิดามารดาบางกลุ่มมีการเริ่มสอนเรื่องเพศศึกษาเวลาเดียวกับที่โรงเรียนเริ่มสอนเพศศึกษา หรือสอนเมื่อคิดว่าบุตรโตพอที่จะรู้เรื่องหรือเข้าใจเรื่องราว (กองวางแผนครอบครัว และประชากร, 2544)

3.3 การให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเพศ

การสร้างเสริมสุขภาพทางเพศด้วยการสอนเพศศึกษาให้แก่วัยรุ่นเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วนและต้องการความร่วมมือและสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ถึงแม้ว่าสถานศึกษาจะกำหนดให้มีการสอนเรื่องเพศศึกษาไว้ในหลักสูตร แต่ผู้สอนก็ยังมีสอนอย่างผิวเผิน และการสอนเพศศึกษาส่วนใหญ่จะเน้นเฉพาะเนื้อหาการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย และมีการสอนที่ไม่ต่อเนื่อง และไม่ได้มีการสอนเรื่องอื่นที่สำคัญ เช่น การดูแลสุขภาพตามวัย การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมหรือการหลีกเลี่ยงการมีพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การรักรับนวลสงวนตัว การปฏิบัติตัวกับเพื่อนต่างเพศที่เหมาะสม การปฏิเสธการต่อรอง และการป้องกันตนเองเมื่อมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่วัยรุ่นขาดความเข้าใจอย่างถูกต้อง จึงมีการศึกษาด้วยตนเองจากสื่อต่างๆ หรือมีการปรึกษาหรือพูดคุยกับเพื่อน ส่งผลให้มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ (อารยา อุดลตระกูล และคณะ, 2558, น.3) ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ ได้มีการพัฒนาโปรแกรมที่ส่งเสริมให้วัยรุ่นมีความรู้และมีการปฏิบัติเพื่อลดการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเป็นระยะหลากหลายรูปแบบ และผลการจัดการสอนให้แก่วัยรุ่นก็ประสบความสำเร็จในหลากหลายด้าน ทั้งด้านการให้ความรู้ การปรับเจตคติ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือทักษะ ดังตัวอย่างผลการวิจัยต่อไปนี้

3.3.1 การปรับความรู้ของวัยรุ่น การปรับเปลี่ยนความรู้ของวัยรุ่นหรือบิดามารดาของวัยรุ่นเกี่ยวกับเรื่องเพศหรือเพศศึกษา เช่น การศึกษาของอารยา อุดลตระกูล และคณะ (2558) ที่สร้างหลักสูตรที่ให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาที่ครอบคลุมเรื่องพัฒนาการทางเพศ ปัญหาทางเพศ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ทักษะชีวิตในการคบเพื่อน การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 28 คน พบว่านักเรียนที่เรียนรู้โดยการใช้โจทย์ปัญหามีคะแนนความรู้เรื่องเพศศึกษามากกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม แต่มีคะแนนความคิดเห็นต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศไม่เปลี่ยนแปลง

นอกจากการเข้าร่วมโปรแกรมเป็นการส่งเสริมให้วัยรุ่นได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาเพิ่มขึ้นแล้ว ยังส่งผลให้วัยรุ่นมีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเองเพิ่มขึ้น เช่น มีการรับรู้ความสามารถของตนเองเพิ่มมากขึ้น เช่น การศึกษาของศศิรินทร์ พันธุ์สุวรรณ (2556, น. 74) ที่พัฒนาโปรแกรมที่ให้การอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิง 4 ครั้ง ครั้งๆ ละ 3 ชั่วโมง รวม 2 สัปดาห์แก่วัยรุ่นหญิงอายุ 15-18 ปี จำนวน 15 คน พบว่า วัยรุ่นหญิงที่เข้าร่วมโปรแกรมมี

คะแนนการรับรู้สมรรถนะของตนเองด้านการปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่พร้อมในสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการตั้งครรรภ์ไม่พึงประสงค์สูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม

การศึกษาเรื่องการพัฒนาการสอนเพศศึกษาของบิดาต่อการสื่อสารเรื่องเพศกับบุตรชาย ของ ปภาวี ไชยรักษ์ และคณะ (2557) พบว่ากลุ่มทดลองที่เป็นบิดาของวัยรุ่นอายุ 10-12 ปี จำนวน 15 คน ที่เข้าอบรม 4 ครั้งๆ ละ 2 ชั่วโมง โดยการใช้กระบวนการกลุ่ม บทบาทสมมติ ระดมสมอง อภิปราย มีคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องเพศศึกษาและการสื่อสารเรื่องเพศกับบุตรชายสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ และ มีการเปลี่ยนแปลงคะแนนความรู้เรื่องเพศศึกษาและการสื่อสารเรื่องเพศกับบุตรชาย สูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

3.3.2 การเปลี่ยนแปลงเจตคติ การเข้าร่วมโปรแกรมส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศและความคาดหวังที่จะไม่มีพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส เช่น การศึกษาของ เกษมศรี อัครศรีพงษ์ธร และจิตติวิสต์ สุขป้อม (2555, น. 58) ที่มีการสร้างโปรแกรมที่เกี่ยวกับเพศศึกษา 8 ด้าน ผลการศึกษาพบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 30 คน ที่เข้ารับการอบรมเป็นเวลา 30 ชั่วโมง มีเจตคติต่อการมีเพศสัมพันธ์ทางลบก่อนสมรสลดลง และมีความคาดหวังที่จะไม่มีพฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสเพิ่มขึ้น

3.3.3 การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติ การเข้าร่วมโปรแกรมแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นส่งผลให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเปลี่ยนแปลงไป หรือมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศลดลง เช่น การศึกษาของศศินันท์ พันธุ์สุวรรณ (2556, น. 73) พบว่าวัยรุ่นหญิงอายุ 15-18 ปี จำนวน 15 คน ที่เข้าอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นหญิง มีคะแนนพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ การมีเพศสัมพันธ์ที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการตั้งครรรภ์ไม่พึงประสงค์น้อยกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม หรือผลการศึกษาของ เกษมศรี อัครศรีพงษ์ธร (2555) ที่พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 30 คน ที่เข้ารับการอบรมเรื่องเพศศึกษา 8 ด้าน เป็นเวลา 30 ชั่วโมง มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสลดลง

นอกจากนั้นการศึกษาของพงศธร สุกิจญาณ (2558) ที่มีการออกแบบแผนการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษาโดยใช้หลักไตรสิกขา ที่ให้นักเรียนได้มีการคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอนจากสถานการณ์ต่างๆ 8 แผน เป็นเวลา 8 สัปดาห์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ผ่านการเรียนรู้แบบไตรสิกขามีผลสัมฤทธิ์ทางการลดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสูงกว่าก่อนเข้าเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

3.4 การสื่อสารเรื่องเพศศึกษาโดยสื่อสังคมออนไลน์

ปัจจุบันเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะสื่อดิจิทัล ลักษณะต่าง ๆ ซึ่งในอดีตนั้นกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงเท่านั้นจึงจะสามารถเข้าถึงสื่อดิจิทัลได้ แต่ปัจจุบันได้มีการพัฒนาอุปกรณ์ดิจิทัลต่าง ๆ ให้มีราคาถูกลง ส่งผลให้คนเกือบทุกระดับสามารถเข้าถึงสื่อดิจิทัลได้ ซึ่งสื่อดิจิทัลมีหลากหลายชนิดและแต่ละชนิดก็มีข้อเด่นที่แตกต่างกันออกไป แต่สื่อที่ได้รับความนิยมอันหนึ่งของวัยรุ่น ได้แก่ สื่อสังคมออนไลน์ จะเห็นได้จากการที่วัยรุ่นจำนวนมาก (ร้อยละ 74) ใช้เวลาทำกิจกรรมในเครือข่ายสังคมออนไลน์ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) ทำให้วัยรุ่นมีการเปลี่ยนวิถีชีวิตโดยเฉพาะการสื่อสารโดยมีการสื่อสารในเครือข่ายสังคมออนไลน์มากขึ้น ทำให้สื่อออนไลน์ลักษณะต่างๆ มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทั้ง เฟรนด์สเตอร์ มายสเปส และเฟสบุ๊ก

3.4.1 พฤติกรรมการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ของวัยรุ่น ประชากรอเมริกันเปิดรับสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นเป็นกลุ่มที่เปิดรับสื่อสังคมออนไลน์ง่ายที่สุดและเป็นกลุ่มที่ยังคงใช้ต่อเนื่องอย่างระดับสูง โดยเฟสบุ๊กเป็นสื่อที่มีการใช้มากที่สุด โดยปี 2017 ประชากรใช้เฟสบุ๊กถึงร้อยละเกือบ 70 รองลงไปเป็น ทวิตเตอร์ ร้อยละ 35 โดยวัยรุ่นอายุ 18-29 ใช้เฟสบุ๊กถึงร้อยละ 81 (หน้า 4) โดยประมาณ 3 ใน 4 ใช้ เฟสบุ๊กเกือบทุกวัน (Pew Research Center, 2018) ปัจจุบันประชากรไทยมีการใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นจาก 5 ปีก่อน ถึงร้อยละ 13 ในปี 2557 และวัยรุ่นอายุ 15-24 ปี เป็นกลุ่มที่มีการใช้อินเทอร์เน็ตสูงที่สุด (ร้อยละ 70) ซึ่ง 3 ใน 4 ของวัยรุ่นใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อทำกิจกรรมเครือข่ายสังคม เช่น เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ กูเกิ้ลพลัส ลายน์ อินสตาแกรม (ร้อยละ 74) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจวัยรุ่นไทยอายุ 18-25 ปี จำนวน 400 คน เมื่อปี 2558 เกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อรับข่าวสารข้อมูล พบว่า วัยรุ่นใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊กและทวิตเตอร์ในการรับข่าวสารข้อมูลมากที่สุด (ร้อยละ 57) โดยวัยรุ่นร้อยละ 58.8 เปิดรับสื่อเฟสบุ๊กทุกวัน และใช้เวลาดูสื่อมากกว่าวันละ 1 ชั่วโมง (ร้อยละ 48.8) (อริสา เหล่าวิชยา, 2559 น. 38) และส่วนใหญ่ใช้ติดตามข่าวสารเพื่อให้รู้ถึงเหตุการณ์ต่างๆ ในขณะที่วัยรุ่นส่วนมากใช้อินเทอร์เน็ตในการหาข้อมูลทั่วไป ซึ่งการนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านเครือข่ายออนไลน์ ทำให้วัยรุ่นรับทราบเหตุการณ์ข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ทำให้รู้สึกเป็นคนทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์และสามารถบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นๆ ได้ ดังนั้นการเข้าถึงกลุ่มวัยรุ่นสามารถทำได้โดยอาศัยสื่อสังคมออนไลน์ที่ทำให้เข้าถึงกลุ่มวัยรุ่นจำนวนมากทั่วทุกภูมิภาคได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว และเข้าถึงได้ตลอดเวลา

3.5 การใช้สื่อสังคมออนไลน์/เฟสบุ๊กในการศึกษาพฤติกรรมและแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ

3.5.1 ลักษณะของการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อป้องกันหรือแทรกแซงพฤติกรรมเสี่ยง

เมื่อวิถีชีวิตของวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต นักวิจัยจึงได้พยายามพัฒนาวิธีการให้ความรู้แก่วัยรุ่นเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัยรุ่นโดยการนำเทคโนโลยีออนไลน์หลายหลายรูปแบบมาประยุกต์ใช้มากขึ้น (Bull, Levine, Black, Schmiege, and Santelli, 2012) เนื่องจากเห็นประโยชน์ของการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มวัยรุ่นจำนวนมากเพื่อกระจายข้อมูลเกี่ยวกับการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศลักษณะต่าง ๆ ได้ดีมากขึ้น นอกจากนั้นเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ หรือรับข้อมูลข่าวสารผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนที่มีความสามารถหรือนักวิชาการสาธารณสุขที่อยู่ในกลุ่มที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นความรู้และทักษะในการป้องกันการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศได้ ส่งผลให้มีการลดความต้องการในการพัฒนาโปรแกรมแบบเผชิญหน้า (face-to-face interventions) ลดเวลาของการเดินทางและการทำงานร่วมกับวัยรุ่นกลุ่มเป้าหมาย ทำให้สามารถทำงานกับวัยรุ่นกลุ่มเป้าหมายได้จำนวนมากขึ้น ส่งผลให้ลดค่าใช้จ่ายหรืองบประมาณในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นได้เป็นอย่างมาก

เฟสบุ๊กเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เปิดเผย ไม่มีกฎเกณฑ์มากนักและมีเครื่องมือต่าง ๆ มากมาย ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการให้ความรู้ และส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ วัตถุประสงค์ของการใช้เฟสบุ๊ก คือ สร้างสัมพันธ์ภาพด้านสังคม ทำงาน กิจวัตรประจำวัน ศึกษาข้อมูลส่วนตัว และแลกเปลี่ยนข้อมูล ทำความรู้จักกับบุคคลที่รู้จักอยู่แล้วในสังคมทั่วไปให้มากขึ้น ผู้ใช้เฟสบุ๊กไทยมักมีการแบ่งปันสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เพลง คลิปวิดีโอ รูปภาพ เพื่อความบันเทิง โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นไทยอายุ 18-24 ปี (รัฐพล ทองธนพัฒน์ และเพลินทิพย์ โกเมศโสภา, 2556 น. 7,11) และการแบ่งปันเนื้อหาที่นำเสนอโดยสื่อที่หลากหลายแก่บุคคลในกลุ่มลักษณะต่างๆ ทั้งกลุ่มปิด และกลุ่มสาธารณะ ซึ่งกลุ่มในเฟสบุ๊กเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นได้ง่ายจากผู้ที่มีความสนใจในสิ่งเดียวกัน มีคุณลักษณะเดียวกัน หรือส่วนมากเป็นเพื่อนกันหรือเพื่อนที่เคยรู้จักกันมาก่อน มาแบ่งปันข้อความ รูปภาพ ข้อมูลบนหน้ากลุ่ม group's wall เพื่อให้เกิดการสื่อสารและเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันระหว่างเพื่อน และมีการสนับสนุนด้านการมีปฏิสัมพันธ์ ผสมผสานกับมิติด้านสังคม เช่น การมีปฏิสัมพันธ์ส่วนตัวและการสร้างความใกล้ชิดสนิทสนม (Nicholai et al., 2017 น.2)

3.5.2 ผลของการใช้เฟสบุ๊กในการป้องกันและแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยง

จากการพัฒนาของอินเทอร์เน็ตและการแพร่หลายของสื่อสังคมออนไลน์ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้เฟสบุ๊กของคนในปัจจุบัน นักวิจัยหลากหลายหน่วยงานได้นำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในใช้เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงหรือคัดกรองกลุ่มเป้าหมาย เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย และใช้ในการให้ข้อมูลข่าวสารหรือติดตามกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น และป้องกันและแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ ซึ่งการศึกษาหลายเรื่องพบว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้ทำให้เข้าถึงข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายดีมากขึ้น และทำให้กลุ่มเป้าหมายมีการพัฒนาไปทิศทางที่ดีขึ้น รายละเอียดมีดังนี้

1. *คัดกรองและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ยากจะเข้าถึงได้* เฟสบุ๊คเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างที่เข้าถึงได้ยาก เช่น วัยรุ่นที่เป็นชายรักชาย วัยรุ่นที่มีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ใช้สารเสพติด เป็นต้น เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเข้าร่วมโปรแกรมป้องกันและแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ

2. *เก็บรวบรวมข้อมูลในเวลาจริงขณะนั้น* การได้ข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์สามารถนำมาใช้ในงานด้านสาธารณสุข โดยเป็นการช่วยระบุงการแพร่ระบาดของโรคบางชนิดหรือสถานการณ์บางสถานการณ์ หรือเป็นการเก็บรวบรวมบางข้อมูลในระยะยาวกรณีที่กลุ่มเป้าหมายมีอาการบางอย่างที่ไม่ได้แสดงออกได้ขณะมาพบแพทย์ เช่น การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาวะ สถานการณ์ที่นำไปสู่การมีภาวะซึมเศร้าฆ่าตัวตาย เช่น สามารถตรวจสอบการใช้คำพูดบางคำที่เป็นแปลกที่อาจเป็นสัญญาณผิดปกติของผู้ที่จะฆ่าตัวตายได้ หรือ การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ได้

การเก็บข้อมูลโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ เป็นวิธีการที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย การศึกษาของ Nelson, Ramirez & Carey (2017) แนะนำวิธีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเก็บข้อมูลโดยมีการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนดึงดูดความสนใจ โดยใช้รูปภาพ มีการระบุคำตอบแทนที่จะได้รับและการระบุเนื้อหาที่ต้องการคำตอบและจำนวนเวลาที่ใช้ในการทำแบบสอบถามให้ทราบชัดเจน เวลาที่ใช้ในการทำแบบสอบถามไม่ควรนานเกินไปหรือไม่ยาวเกินไป

3. *การศึกษาพฤติกรรมการใช้เฟสบุ๊คกับพฤติกรรมด้านสุขภาพ* สื่อสังคมออนไลน์สะดวกในการเก็บข้อมูลที่มีคนจำนวนมาก หรือคนที่ไม่ประสงค์จะเปิดเผยตัวตนและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (Gittleman, et al., 2015 น.2) เช่น การใช้เฟสบุ๊คมีความสัมพันธ์กับข้อมูลส่วนตัวและพฤติกรรมด้านสุขภาพบางอย่าง เช่น ผลการศึกษาของ Chunara, R., Bouton, L. Ayers, J.W., Brownstein, J.S., 2013 (อ้างถึงใน Gittleman, et al., 2015 น.3) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการใช้เฟสบุ๊คมากมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมสุขภาพแตกต่างจากคนที่ใช้เฟสบุ๊คน้อย คือ มีน้ำหนักเกินหรือเป็นโรคอ้วนมากกว่า

4. *ให้ความรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในกลุ่มที่ต้องการค้นคว้าหรือศึกษาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง* สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางการให้ความรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่มผู้สนใจได้ การศึกษาหนึ่งพบว่าผู้บริโภคนในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการศึกษาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ เช่น สาเหตุของการเกิดโรค ประสบการณ์เกี่ยวกับโรค การรักษา หรือแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในการรักษาโรคใดโรคหนึ่ง หรือ รวมทั้งมีการเข้าร่วมกลุ่มหรือสังคมของผู้ที่สนใจเกี่ยวกับสุขภาพ ทำให้ผู้บริโภคนหรือผู้ป่วยสามารถสนับสนุนหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล อภิปรายเกี่ยวกับอาการ การรักษา การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งการสนับสนุนด้านจิตใจความรู้สึกร่วมกันแก่ผู้ป่วยอื่นหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วย (Japhet, 2014)

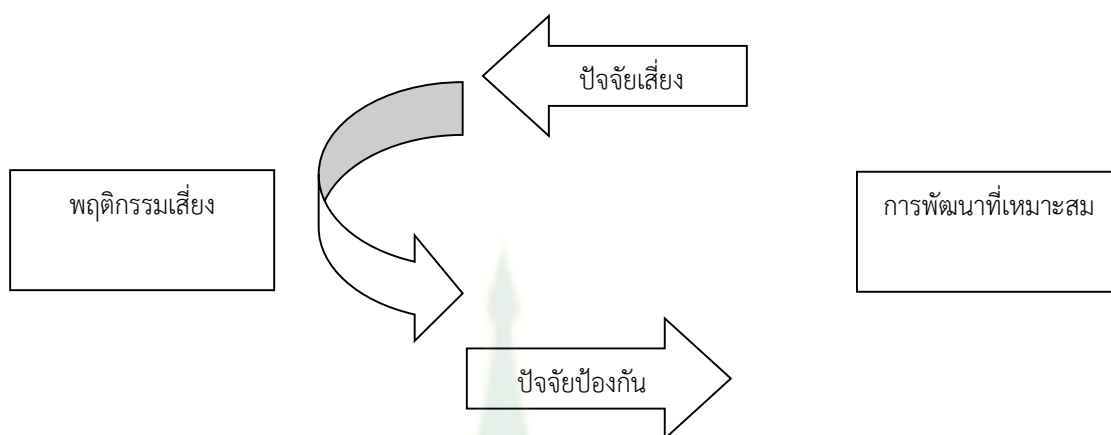
สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการให้ข้อมูลแก่กลุ่มเป้าหมายที่เข้าถึงยากจากการร่วมกิจกรรมบนเว็บไซต์ หรือเฟสบุ๊ก และเป็นช่องทางในการแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยง โดยเฉพาะพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เช่น การศึกษาของ Sun, Wong, & Wong (2012) ที่พบว่านักศึกษาที่ได้รับข้อมูลผ่านทางเฟสบุ๊กพึงพอใจในการได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาวะทางเพศ และมีเจตคติที่ดีเกี่ยวกับการใช้ถุงยางอนามัยเพิ่มขึ้น และมีทักษะในการใช้ถุงยางอนามัยดีกว่าก่อนได้รับข้อมูลทางเฟสบุ๊ก ส่วนการศึกษาของ Bull, Levine, Black, Schmiede, & Santelli (2012, น.7) ที่ให้กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมเฟสบุ๊กที่ให้ความรู้เรื่องสุขภาวะทางเพศเป็นเวลา 2 เดือน และมีการติดตามผลระยะยาว 6 เดือน พบว่าสื่อสังคมออนไลน์สามารถใช้ในการส่งเสริมให้มีการใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันโรคติดต่อจากการมีเพศสัมพันธ์มากขึ้นในระยะสั้น ทำให้เฟสบุ๊กเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยงได้ใกล้เคียงกับเครื่องมืออื่นๆ ในการป้องกันการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ หรือป้องกัน HIV ส่วนการศึกษาของ Young, Cumberland, Lee, Jaganath, Szekeres & Coates (2013) พบว่า หนึ่งในสี่ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 57 คนที่เข้าร่วมกลุ่มเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นเวลา 12 สัปดาห์มีการขอเครื่องมือเพื่อตรวจสอบ HIV ด้วยตนเองที่บ้าน และร้อยละ 36 มีการส่งผลการตรวจสอบกลับยังนักวิจัยในสัดส่วนที่มากกว่ากลุ่มควบคุม

4. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมป้องกันหรือแทรกแซงพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างโปรแกรมป้องกันหรือแทรกแซงพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นประกอบด้วยแนวคิด 2 แนวได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยป้องกันในเชิงมนุษยนิเวศศาสตร์ และ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ รายละเอียดมีดังนี้

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยป้องกันในเชิงมนุษยนิเวศศาสตร์

กรอบแนวคิดในการสร้างรูปแบบโปรแกรมสำหรับป้องกัน และแทรกแซงพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น เน้นกระบวนการพัฒนาการวัยรุ่นโดยเน้นการป้องกัน หรือแทรกแซงปัจจัยเสี่ยง และส่งเสริมปัจจัยป้องกันของวัยรุ่นในเชิงมนุษยนิเวศศาสตร์ (Bogenschneider, 1996) มีพื้นฐานมาจากโมเดลของนิเวศของพัฒนาการมนุษย์ (Ecology of Human Development model) โดย Bronfenbrenner (1979) ที่เน้นความสำคัญของการมีอิทธิพลซึ่งกันและกันของบุคคลโดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่บุคคลนั้นๆ เกี่ยวข้องโดยตรง หรืออาศัยอยู่ โปรแกรมป้องกันหรือแทรกแซงพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นเน้นการให้ความรู้และพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ แก่วัยรุ่นโดยตรงมากระยะหนึ่งผ่านระบบจุลภาคของวัยรุ่นที่หลากหลาย เช่น ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

1. ปัจจัยเสี่ยง (Risk factors) ปัจจัยเสี่ยงสำหรับการพัฒนาของวัยรุ่นคำนึงถึงปัจจัยที่อยู่แวดล้อมใกล้ชิดกับตัววัยรุ่น และปัจจัยทางสังคมของวัยรุ่น ปัจจัยแวดล้อมใกล้ชิดตัววัยรุ่น เช่น การที่พ่อแม่ไม่ดูแลสอดส่องพฤติกรรมของวัยรุ่น หรือที่พ่อแม่ไม่ได้พูดคุยเรื่องเพศศึกษากับวัยรุ่น เป็นต้น ถึงแม้ว่าปัจจัยทางสังคมต่าง ๆ เป็นปัจจัยเชิงมนุษยนิเวศศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางลบของวัยรุ่น เช่น ประวัติการถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว หรือการใช้แอลกอฮอล์ของสมาชิกในครอบครัว และการใช้สื่อทางลบ อย่างไรก็ตามการศึกษาหลายเรื่องพบว่าพัฒนาการของมนุษย์ไม่ได้ขึ้นกับปัจจัยเสี่ยงใดเพียงปัจจัยเดียว ในทางกลับกันถ้ามีปัจจัยเสี่ยงมากเท่าใด ย่อมส่งผลให้มีโอกาสที่จะเกิดพฤติกรรมเสี่ยงมากขึ้นเท่านั้น เช่น งานของ Small & Luster (1994) พบว่าหากวัยรุ่นมีจำนวนปัจจัยเสี่ยงมากขึ้นจะส่งผลให้มีพฤติกรรมทางเพศมากขึ้น ซึ่งนักวิจัยได้แบ่งกลุ่มปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ในเชิงมนุษยนิเวศศาสตร์ได้ 4 กลุ่ม คือ 1) ตัววัยรุ่น เช่น ความสามารถทางการศึกษาต่ำ 2) ครอบครัว เช่น การดูแลของพ่อแม่ต่ำ 3) ชุมชนที่อยู่อาศัย เช่น อยู่ในชุมชนที่มีอาชญากรรมสูง และ 4) สังคม เช่น วัฒนธรรม หรืออิทธิพลของสื่อ เป็นต้น

2. ปัจจัยป้องกัน (Protective factors) ปัจจัยป้องกันของวัยรุ่น ได้แก่ กระบวนการป้องกัน (protective processes) ซึ่งรวมถึงตัววัยรุ่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัววัยรุ่น ซึ่งปัจจัยการป้องกันของวัยรุ่นอาจไม่ได้เป็นแค่ปัจจัยทางบวกที่ตรงข้ามกับปัจจัยเสี่ยงของวัยรุ่น และส่งผลกระทบโดยตรงไปสู่ผลลัพธ์ของวัยรุ่น กระบวนการป้องกันของวัยรุ่นที่สำคัญและมีประสิทธิภาพ ได้แก่ กระบวนการป้องกันที่อยู่รอบตัววัยรุ่นและกระบวนการที่อยู่ไกลจากตัววัยรุ่นออกไป เช่น วัยรุ่นที่อยู่ในสภาวะยากลำบากต่าง ๆ เช่น ยาจน ถูกทอดทิ้ง พ่อแม่หย่าร้าง เป็นต้น แต่หากมีปัจจัยป้องกันสำหรับวัยรุ่นที่ดี เช่น การได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาที่ดี และการมีทักษะส่วนบุคคลหรือทักษะทางสังคมที่ดี ส่งผลให้วัยรุ่นมีพัฒนาการที่เป็นปกติเหมือนวัยรุ่นอื่นๆ ได้ เช่น การศึกษาหลายเรื่องพบว่าวัยรุ่นสามารถมีพัฒนาการที่ดีได้ถึงแม้ว่าจะมาจากครอบครัวที่มีบิดามารดาหย่าร้างกัน สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะวัยรุ่นกลุ่มดังกล่าวมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดามารดาอย่างน้อยคนหนึ่ง เป็นต้น ส่วนปัจจัย

ป้องกันที่สำคัญ ด้านเพื่อน คือ การมีสัมพันธภาพกับเพื่อนที่ดี การได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การได้เรียนรู้พฤติกรรมที่ดีของเพื่อนและนำไปเป็นแบบอย่าง ซึ่งโปรแกรมหลายแห่งได้ใช้ปัจจัยดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการออกแบบโดยการให้วัยรุ่นเป็นแกนนำหรือผู้นำกลุ่ม ร่วมคิดประเด็นและกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนวัยรุ่นและเป็นที่ปรึกษาแก่วัยรุ่นคนอื่น ๆ เป็นต้น

นอกจากนั้นปัจจัยป้องกันที่เป็นสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัววัยรุ่น นับเป็นระบบภายนอก (exosystem) หรือ ระบบมหภาคที่สำคัญของวัยรุ่นตามแนวคิดของ Bronfenbrenner ทั้งนี้เพราะสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นในปัจจุบัน และมีส่วนสำคัญในการให้การสนับสนุนทางสังคมด้านต่างๆ ทั้ง ด้านอารมณ์ ข้อมูล และสิ่งของต่าง ๆ แก่วัยรุ่นผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นเพื่อนเป็นกลุ่มคนที่วัยรุ่นเข้าถึงได้ง่าย และมีความเข้าใจวัยรุ่นเป็นอย่างดีในด้านต่างๆ เช่น ด้านข้อมูลข่าวสาร และความรู้สึก ความสนใจมากกว่าผู้ใหญ่ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นกับเพื่อนของวัยรุ่นหรือสื่อที่อยู่ในระบบสื่อสังคมออนไลน์เป็นการผสมผสานระหว่างตัวแปรต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของวัยรุ่น และปัจจัยภายนอก คือ การที่วัยรุ่นได้รับการสนับสนุนทางสังคม โดยเฉพาะความรู้เรื่องเพศศึกษาและทักษะการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ การมีความรู้เพิ่มขึ้น และมีทักษะในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้มีการลดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นได้

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข 2547)

การเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) อาศัยหลักการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยผู้สอนจะเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทุกกิจกรรม และสร้างองค์ความรู้ขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมร่วมกับผู้เรียนอื่นในกลุ่มโดยผู้สอนเป็นเพียงผู้แนะนำ (Kolb, 1984; Mainemelis, Boyatzis, & Kolb, D.A., 2002) ซึ่งการเรียนรู้จากประสบการณ์นี้ประกอบด้วยองค์ประกอบของการเรียนรู้จากประสบการณ์ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์ องค์ประกอบของกระบวนการกลุ่ม ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

4.2.1 องค์ประกอบของการเรียนรู้จากประสบการณ์ องค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้แบบนี้มีอยู่ 4 ประการ คือ ประสบการณ์ การสะท้อนความคิดและถกเถียง เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด และการทดลองหรือประยุกต์แนวคิด

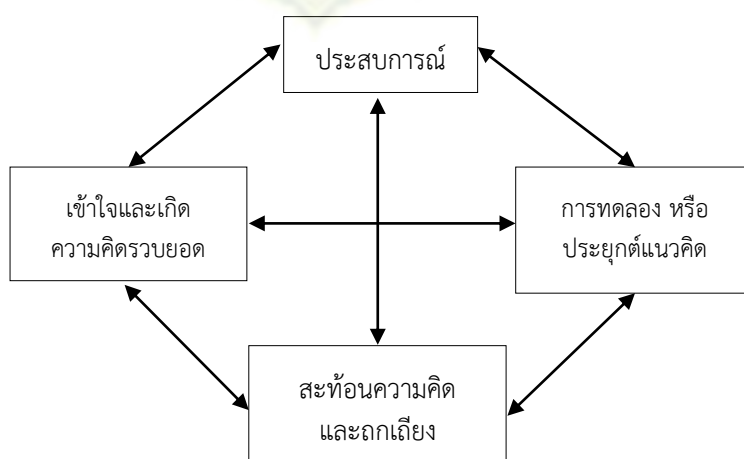
1) **องค์ประกอบที่ 1 ประสบการณ์ (Experience)** ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้ โดยผู้สอนจะพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนซึ่งมีประสบการณ์อยู่ก่อนแล้วดึงประสบการณ์ของตัวเองออกมาใช้ในการเรียนรู้ และสามารถแบ่งปันประสบการณ์ที่เหมือนหรือแตกต่างไปจากตนเองได้เรียนรู้เรื่องราวของคนอื่น ทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น

และส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในกลุ่ม ในขณะที่ผู้สอนเน้นการส่งเสริมหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนเอง

2) *องค์ประกอบที่ 2 การสะท้อนความคิดและถกเถียง (Reflective and Discussion)* การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงออกเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อย่างลึกซึ้ง โดยผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดประเด็นการวิเคราะห์วิจารณ์ และผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงความ คิด ความรู้สึกของคนอื่นที่ต่างไปจากตนเอง จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้กว้างขวางขึ้นจากการอภิปราย จะทำให้ได้ข้อสรุปที่หลากหลาย หรือมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงการควบคุมตนเองและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การที่ผู้เรียนจะอภิปรายหรือแสดงความคิดเห็นได้มากน้อยแค่ไหน หรือเป็นไปตามเนื้อหาที่จะสอนหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับการเตรียมประเด็น อภิปรายหรือวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้เรียน

3) *องค์ประกอบที่ 3 เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Understanding and Conceptualization)* ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและนำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด เกิดได้หลายทาง เช่น จากการบรรยายของผู้สอน การมอบหมายให้อ่านจากเอกสาร ตำรา ดู clip หรือจากการสะท้อนความคิดเห็นหรืออภิปรายในองค์ประกอบที่ 2 โดยผู้สอนอาจจะสรุปความคิดรวบยอดจากการ อภิปรายหรือการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ผู้สอนจะเป็นผู้นำทางและผู้เรียนเป็นผู้สานต่อจนความคิด สมบูรณ์เป็นความคิดรวบยอด หรืออาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนเป็นฝ่ายริเริ่มสรุปแล้วผู้สอนช่วยเติม แต่งให้สมบูรณ์ ซึ่งความคิดรวบยอดนี้จะส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงเจตคติ หรือความเข้าใจในเนื้อหา ขั้นตอนของการฝึกทักษะต่างๆ ที่จะช่วยทำให้นักเรียนปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

4) *องค์ประกอบที่ 4 การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด (Experiment / Application)* คือ การที่ผู้เรียนนำการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ไปประยุกต์หรือ ทดลองใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การ สนทนา การตัดสินใจแก้ปัญหาในกรณีศึกษา ฯลฯ เป็นการแสดงถึงผลของความสำเร็จของการเรียนรู้ ในองค์ประกอบที่ 1 ถึง 3 ซึ่งผู้สอนสามารถใช้กิจกรรมในองค์ประกอบนี้ ในการประเมินผลการเรียน การสอนได้

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการ จะเป็นไปอย่างพลวัตร โดยอาจเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่ง และเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนั้นในแง่ของการเรียนการสอนจึงอาจเริ่มต้นที่จุดใดจุดหนึ่งก่อนก็ได้ แต่สำคัญที่การจัดกระบวนการให้ครบทุกองค์ประกอบ

4.2.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์ การพัฒนาบุคคลสามารถทำได้ 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Attitude) และทักษะพิสัย (Skill) ซึ่งทั้ง 3 ด้านนี้มีความสัมพันธ์กัน ในที่นี้จะได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาแต่ละด้านโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้จากประสบการณ์ดังนี้

1) **การจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านพุทธิพิสัยจากประสบการณ์** เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อทบทวนพัฒนา ต่อยอดความรู้เดิม เพิ่มองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ใหม่ไปผนวกกับความรู้เดิม หรือประสบการณ์เดิม ผู้เรียนจะผ่านขั้นตอนของการเรียนรู้ คือ รู้ เข้าใจ และสามารถนำไปใช้ได้ การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์ ทำได้โดยเริ่มจากองค์ประกอบประสบการณ์ หรือความคิดรวบยอด

การจัดการเรียนด้านพุทธิพิสัยโดยใช้การเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้ง 4 องค์ประกอบสามารถจัดกิจกรรมแต่ละองค์ประกอบดังนี้

(1) ประสบการณ์ ผู้สอนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้นำเสนอความรู้ที่แต่ละคนมี อาจใช้การจับคู่พูดคุยกันในระยะเวลาสั้น ๆ แล้วผู้สอนสุ่มถามแต่ละคู่ การให้ผู้เรียนได้นำเสนอความรู้หรือประสบการณ์ เกี่ยวกับเนื้อหาที่ผู้สอนจะสอน จะช่วยให้ผู้สอนได้ทราบถึงความรู้หรือประสบการณ์เดิมของนักเรียน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ขององค์ประกอบต่อไป

(2) ความคิดรวบยอดจากประสบการณ์ที่ผู้เรียนนำเสนอ ผู้สอนสามารถสรุปความคิดรวบยอด และบรรยายเพิ่มเติม แต่ถ้าผู้สอนเริ่มต้นด้วยการบรรยายความคิดรวบยอด อาจบรรยายไปบางส่วน แล้วให้ผู้เรียนได้นำเสนอประสบการณ์ แล้วสรุปความคิดรวบยอดทั้งหมด ทุกครั้งที่ให้ผู้เรียนนำเสนอประสบการณ์ ผู้สอนต้องสรุปและเชื่อมโยงประสบการณ์นั้นกับความคิดรวบยอด

(3) การสะท้อน/อภิปราย หลังจากที่ได้รับเนื้อหาความรู้ไปแล้ว ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้นและเพื่อเตรียมให้ผู้เรียนมีความรู้ไปใช้

(4) การทดลอง/ประยุกต์ เป็นองค์ประกอบสุดท้ายของการเรียนรู้ โดยผู้เรียนจะได้นำประสบการณ์ที่ได้รับจากองค์ประกอบ 1-3 มาทดลองใช้ ผู้สอนสามารถประเมินว่าผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและความสามารถในการนำความรู้ที่ได้ไปใช้หรือไม่

2) **การจัดการเรียนการสอนด้านทัศนคติพิสัยจากประสบการณ์** การอบรมหรือการสอนด้านทัศนคติ (Attitude) เป็นการปรับเปลี่ยนหรือเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรัก ความคิด ความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ถ้าผู้เรียนมีเจตคติที่ดีแล้วจะมีแนวโน้มที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ไม่ยาก เนื่องจากเจตคติประกอบด้วย ความคิด ความเชื่อ และความรู้สึก ดังนั้นผู้สอนจึงต้องจัดกิจกรรม

ที่เสริมสร้างและปรับเปลี่ยนส่วนประกอบทั้ง 2 กล่าวคือ ในการจัดกิจกรรมขององค์ประกอบ ประสบการณ์ จะเป็นขั้นการสร้างความรู้สึกรู้สึก และการสะท้อน/อภิปราย จะเป็นขั้นตอนการจัดระบบความคิดความเชื่อ เกิดความคิดรวบยอดที่ปรับเปลี่ยนไป และนำไปทดลองใช้ในองค์ประกอบสุดท้าย

3) การจัดการเรียนการสอนด้านทักษะพิสัยจากประสบการณ์ เนื่องจากทักษะเป็นความสามารถที่คนเราไม่เคยมีมาก่อน แต่ได้เรียนรู้จากการกระทำจนกระทั่งชำนาญ ดังนั้นการสอนทักษะมี 2 ขั้นตอนคือ

(1) ขั้นรู้ข้อเท็จจริง เป็นขั้นตอนที่มุ่งให้ผู้เรียนรับรู้วาทักษะเหล่านี้มีความสำคัญและฝึกฝนได้ ประกอบด้วยองค์ประกอบการเรียนรู้ 3 องค์ประกอบ คือ ประสบการณ์ ความคิดรวบยอด และการสะท้อนความคิดและอภิปราย องค์ประกอบด้านประสบการณ์ ผู้สอนอาจใช้กรณีศึกษาหรือสถานการณ์จำลองให้ผู้เรียนคิดใช้ทักษะดังกล่าวหรือใช้การสาธิตที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นจริงในลำดับขั้นอย่างชัดเจน ส่วนองค์ประกอบความคิดรวบยอดเกิดขึ้นโดยการบรรยายนำ ประกอบกับการยกตัวอย่างและให้ผู้เรียนร่วมอภิปรายถึงความสำคัญ และวิธีการฝึกทักษะนั้น ๆ ส่วนองค์ประกอบด้านการสะท้อนและการอภิปรายอาจสอนให้ผู้เรียนจัดกลุ่มย่อย หรือกลุ่มระดมสมอง เพื่อหา กฎเกณฑ์ โดยกิจกรรมทั้ง 3 องค์ประกอบสามารถจัดเปลี่ยนลำดับได้ตามความเหมาะสม

การสะท้อนทักษะในขั้นรู้ข้อเท็จจริงนั้น สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนดังนี้

ก) การบรรยายนำ เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และให้ข้อมูลหรือความรู้ที่จำเป็น ใช้เวลาไม่มากนักและใช้การมีส่วนร่วมจากผู้เรียนเป็นการตั้งคำถามหรือยกตัวอย่างที่ใกล้ตัว ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น

ข) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ได้โดยใช้สื่อดังนี้

-กรณีศึกษา ผู้สอนนำเสนอกรณีศึกษาให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกรณีศึกษา

-สถานการณ์จำลอง ผู้สอนกำหนดโจทย์เป็นสถานการณ์จำลอง โดยผู้สอนอาจเป็นผู้แสดงเอง หรือให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมด้วย จุดประสงค์สำคัญอยู่ที่การอภิปราย และสอนประกอบสถานการณ์จำลอง

-การสาธิต โดยแสดงบทบาทสมมติ อาจให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสาธิต หรืออาจให้ผู้เรียนแสดงเองทั้งหมดโดยมีผู้สอนซุ่มบทยให้ หลังจากการแสดงบทบาทสมมติแล้ว ผู้สอนอาจนำบทสนทนาขึ้นกระดานหรือแผ่นใส เพื่ออภิปราย และสอนประกอบบทสนทนา

-การอภิปรายในกลุ่มเล็ก เพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์จากสถานการณ์จำลอง หรือจากการสาธิต เพื่อให้เข้าใจถึงขั้นตอนและวิธีการในแต่ละขั้นตอน

(2) ขั้นลงมือกระทำ เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามที่ได้เรียนรู้มาจากขั้นตอนแรก ประกอบไปด้วยการประยุกต์แนวคิด โดยให้ผู้เรียนฝึกทักษะโดยการใช้บทบาทสมมติ (Role play) หรือการฝึกซ้อม (Rehearsal play) เป็นกิจกรรมหลักและมีการฝึกซ้ำโดยผลัดกันแสดงบทบาทจนชำนาญ การเรียนในรูปแบบนี้ผู้สอนต้องมีทักษะในการใช้สถานการณ์จำลองและการสาธิต การฝึกบทบาทสมมติ และประเมินผล

ก) การฝึกบทบาทสมมติ เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการฝึกทักษะ สามารถทำโดยสมมติตัวละครและสถานการณ์ขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนสมมติตัวเองเป็นตัวละครตามโจทย์ ดังนั้นต้องกำหนดโจทย์ให้ชัดเจน คือ สถานการณ์ บทบาทของตัวละคร และ บทบาทของผู้สังเกตการณ์ การฝึกบทบาทสมมติอาจใช้กลุ่ม 2-3 คน หรือกลุ่มเล็ก 5 -6 คน ยิ่งกลุ่มมีคนมากขึ้นก็จะมีการเรียนรู้กันเองมากขึ้น

ข) การฝึกซ้อม เป็นการให้ผู้เรียนฝึกเป็นตัวของตัวเองในสถานการณ์ที่กำหนด

การฝึกบทบาทสมมติและการซ้อมบทมีความแตกต่างกันคือ การฝึกบทบาทสมมติจะตั้งโจทย์โดยการสมมติ ทั้งสถานการณ์และตัวละครที่ผู้เรียนแสดง โจทย์มักขึ้นต้นด้วยคำว่า “สมมติให้ท่านเป็น...” ส่วนการฝึกซ้อม จะเป็นการกำหนดให้ผู้เรียนเล่นเป็นตัวของตัวเองแต่ในสถานการณ์ที่ผู้เรียนพบได้เสมอ ซึ่งมักจะเป็นการกำหนดให้ผู้เรียนได้ฝึกหาทางออกในสถานการณ์ที่เป็นจริง

หลังจากที่เปิดโอกาสให้มีการฝึกบทบาทสมมติหรือฝึกซ้อมแล้ว ต้องมีการประเมินผลของการฝึก ซึ่งจะเป็นการสะท้อนผลของการฝึกปฏิบัติทักษะว่าเป็นไปตามขั้นตอนหรือทำได้ถูกต้องหรือไม่ ทำได้หรือทำไม่ได้เพราะเหตุใด รูปแบบการประเมินทำได้ 2 แบบ ดังนี้

ก. ผู้เรียนประเมินตนเอง ผู้สอนกำหนดในใบงานให้ชัดเจนว่าจะประเมินอย่างไร ในเรื่องอะไร หรือประเด็นอะไรบ้าง

ข. ผู้สอนช่วยประเมิน เป็นวิธีการที่ผู้สอนช่วยวิจารณ์ประกอบการขอความคิดเห็นจากผู้เรียนในห้อง หรือผู้สอนอาจใช้วิธีสัมภาษณ์ หรือให้สมาชิกในกลุ่มเล่าถึงการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนคนอื่นแล้วผู้สอนให้ข้อเสนอแนะ

5.การพัฒนาโปรแกรมป้องกันและแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่น

การพัฒนาโปรแกรมสำหรับวัยรุ่นเกี่ยวกับเรื่องเพศสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เน้นการละเว้นการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน (abstinence only) และเน้นให้วัยรุ่นมีการลดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เช่น เลื่อนเวลาของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกออกไป ลดความถี่ในการมีเพศสัมพันธ์ และมีการป้องกันเมื่อมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน

5.1 ลักษณะของโปรแกรมป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงด้านต่าง ๆ สามารถแบ่งได้เป็น 3 หัวข้อใหญ่ ได้แก่ การให้ความรู้ กระบวนการให้ความรู้ และการออกแบบและประเมินผล (Borkowski, Akai & Smith, 2006, p.5-11)

5.1.1 การให้ความรู้ (Treatment principles) เป็นการแสดงความผสมผสานระหว่างวิทยาศาสตร์ และศิลปะของการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้นโปรแกรมที่มีประสิทธิภาพควรมีลักษณะคือ 1) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 2) มีการบูรณาการเนื้อหาในการป้องกัน หรือช่วยแก้ปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย 3) สอดคล้องกับพื้นฐานและวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย 4) มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างวิทยากรกลุ่มและกลุ่มเป้าหมาย และ 5) มีการใช้วิธีการนำเสนอความรู้ที่หลากหลาย จึงจะส่งผลให้เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมที่มากขึ้น

5.1.2 กระบวนการให้ความรู้ (Procedure principles) เป็นหลักในการช่วยให้มีการประยุกต์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ การบริหารโปรแกรมที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยปัจจัยหลายประการ ได้แก่ 1) ความเหมาะสมของเนื้อหากับความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย 2) ระยะเวลาในการดำเนินการที่เหมาะสม เช่น มีการจัดเนื้อหาที่เหมาะสมกับพัฒนาการ หรือแก้ปัญหาที่เหมาะสมแก่กลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งมีการดำเนินโปรแกรมที่เหมาะสมกับเวลาว่างของกลุ่มเป้าหมาย 3) มีวิทยากรและผู้เกี่ยวข้องของกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณภาพ 4) มีการคำนึงถึงการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น และการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว 5) มีการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่กลุ่มเป้าหมายได้รับ

5.1.3 การออกแบบและประเมินผล (Design and evaluation principles) การออกแบบโปรแกรมที่ดีควรมีทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เพื่อใช้ประเมินประสิทธิภาพจริงของโปรแกรมโดยไม่มีอคติ ดังนั้นทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมควรเป็นกลุ่มที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันโดยผู้ออกแบบโปรแกรมสามารถใช้วิธีการสุ่มเพื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม นอกจากนั้นควรมีการเปรียบเทียบคุณสมบัติของทั้งสองกลุ่มก่อนที่จะดำเนินการทดลอง เพื่อเป็นการประเมินว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคล้ายคลึงกัน

การประเมินโปรแกรมที่ดีต้องมีการประเมินผลของการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพโดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ และมีการวิเคราะห์ประสิทธิภาพของโปรแกรมอย่างมีมาตรฐาน เพื่อให้ได้หลักฐานที่น่าเชื่อถือในการบอกประสิทธิภาพของโปรแกรม ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานโดยใช้หลักทางสถิติ การประเมินผลลัพธ์ของโปรแกรมที่เห็นได้ชัดเจน มีการประเมินผลลัพธ์ของโปรแกรมโดยใช้ตัวแปรหลายตัว มีการทดสอบความเชื่อมั่น นอกจากประเมินผลลัพธ์สุดท้ายของโปรแกรมแล้ว ควรมีการประเมินกระบวนการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมโปรแกรม สิ่งที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลง และการประเมินผลกระทบต่อสังคม เช่น โปรแกรมอาจส่งผลกระทบต่อคนเพียงจำนวนเล็กน้อย แต่ผลของการเปลี่ยนแปลงอาจส่งผลกระทบต่อสังคมได้

นอกจากนั้นการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานสำหรับกลุ่มเป้าหมาย

4.2 การสังเคราะห์โปรแกรมป้องกันหรือแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

การศึกษานี้ได้มีการทบทวนวรรณกรรมโดยศึกษาโปรแกรมที่ป้องกันหรือแทรกแซงพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นที่เน้นกลุ่มเป้าหมายเป็นวัยรุ่น ซึ่งเน้นโปรแกรมที่ส่งเสริมให้วัยรุ่นมีการเพิ่มพูนความรู้ มีการปรับเปลี่ยนเจตคติและมีทักษะการป้องกันการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ผลการสืบค้นข้อมูลพบว่ามีโปรแกรมที่นำมาเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างทั้งหมด 16 เรื่อง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อโซเซียลมีเดียหรือสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับเพศศึกษาหรือสุขภาพทางเพศของวัยรุ่น 4 โปรแกรม เป็นโปรแกรมต่างประเทศ 4 โปรแกรม และโปรแกรมประเทศไทย 1 โปรแกรม (ซึ่งยังไม่มีผลการนำโปรแกรมไปใช้) โปรแกรมที่เหลือเป็นโปรแกรมของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้มีความรู้เรื่องเพศศึกษาปรับเปลี่ยนเจตคติ และมีทักษะการป้องกันการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของต่างประเทศ 11 โปรแกรม และโปรแกรมของประเทศไทย 5 โปรแกรม ซึ่งทุกโปรแกรมต้องมีหลักเกณฑ์เดียวกัน คือ 1) มีกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโปรแกรมเป็นวัยรุ่นหรือกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ 2) มีการดำเนินการวิจัยแบบกึ่งทดลองขึ้นไป กล่าวคือ มีการประเมินผลก่อนและหลังการใช้โปรแกรม หรือมีการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือทั้ง 2 กลุ่ม รายละเอียดของแต่ละโปรแกรมมีดังนี้

ตารางที่ 2.1 โปรแกรมป้องกันหรือแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

ชื่อโปรแกรม	ผู้เขียน	วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	กลุ่มเป้าหมาย	เนื้อหาหลักของโปรแกรม	กิจกรรม	สถานที่	ระยะเวลา	ผลการประเมิน
-	อารยา อุดล ตระกูลและคณะ (2558)	ศึกษาผลของโปรแกรมพัฒนาทักษะ การป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ต่อการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน วัยรุ่นหญิง	นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4-5 จำนวน 30 คน	การเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่น ผลกระทบของการมีพฤติกรรม เสี่ยงทางเพศ การป้องกันการ ตั้งครรภ์ การเสริมสร้างทักษะของ วัยรุ่น	วาดรูป ให้ความรู้ วิเคราะห์ สถานการณ์ ประเมินพฤติกรรม เสี่ยง	โรงเรียน	2 สัปดาห์	วัยรุ่นหญิงมีการรับรู้ สมรรถนะแห่งตนสูง กว่าก่อนเข้าโปรแกรม
GE-TICA	ทงศรี ภูริศรี และคณะ (2558)	ประเมินรูปแบบการเรียนรู้เรื่องเอดส์ และเพศศึกษาสำหรับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษา	นักเรียนชั้น มัธยมศึกษา จำนวน 49 คน	เอดส์และเพศศึกษา	แผนการเรียนรู้ 8 แผน เช่น กรณีศึกษา ฝึก ทักษะการปฏิเสธ ดู VDO	ห้องเรียน	8 สัปดาห์	นักเรียนกลุ่มทดลองมี เจตคติต่อการป้องกัน การติดเชื้อ HIV และมี ทักษะชีวิตเพื่อป้องกัน การติดเชื้อ HIV เพิ่มขึ้น
Information- Motivation- Behavioral Skill Model (IBM Model)	จินตนา บรรลือ ศักดิ์ (2559)	เปรียบเทียบผลการจัดการเรียนรู้ เพศศึกษาโดยใช้รูปแบบข้อมูล แรงจูงใจ และทักษะเชิงพฤติกรรม	นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 75 คน	ทักษะชีวิตด้านการตัดสินใจและ แก้ปัญหาเรื่องเพศ	แผนการเรียนรู้ 8 แผน เช่น กรณีศึกษา ฝึก ทักษะการปฏิเสธ ดู VDO	ห้องเรียน	8 สัปดาห์ๆ ละ 50 นาที	นักเรียนมีทักษะชีวิต ด้านการตัดสินใจและ แก้ปัญหาเรื่องเพศสูง กว่าก่อนเรียน
การสื่อสารเรื่อง เพศศึกษา ระหว่างบิดา มารดาและบุตร วัยรุ่น	กุลกานต์ อภิวัฒน์linger และคณะ (2560)	เปรียบเทียบพฤติกรรมการสื่อสาร เรื่องเพศศึกษาระหว่างบิดามารดา และบุตรวัยรุ่น	บิดาหรือมารดา และนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 96 ครอบครัว	การสื่อสารเรื่องเพศศึกษา และ เพศศึกษา 6 ประเด็น	การอภิปราย วิเคราะห์ กรณีศึกษา ฝึก ปฏิบัติ และ บทบาทสมมติ	โรงเรียน	3 สัปดาห์ ๆ ละ 3 ชั่วโมง	บิดามารดาและบุตร วัยรุ่นมีความรู้เฉลี่ย เกี่ยวกับการสื่อสาร เรื่องเพศศึกษาสูงขึ้น กว่าก่อนเข้าอบรมและ กว่ากลุ่มควบคุม

ชื่อโปรแกรม	ผู้เขียน	วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	กลุ่มเป้าหมาย	เนื้อหาหลักของโปรแกรม	กิจกรรม	สถานที่	ระยะเวลา	ผลการประเมิน
หลักสูตรออนไลน์ด้านการคุ้มครองเด็ก	สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย (2561)	เข้าใจและตระหนักถึงปัญหาการละเมิดเด็ก และการกระทำรุนแรงต่อเด็ก	ประชาชนทั่วไป	จิตวิทยาและการเลี้ยงดูเด็ก สาเหตุและผลกระทบของความรุนแรงต่อเด็ก การเฝ้าระวังและประเมินความเสี่ยง มาตรการกลไกและข้อกำหนดในการคุ้มครองเด็ก การฟื้นฟูเด็กและครอบครัว	e-learning	website	-	*อยู่ในระหว่างการประเมินผลการใช้โปรแกรม
RealConsent	Salazar et al.(2014)	ประเมินผลโปรแกรม RealConsent ป้องกันความรุนแรงทางเพศและการทำความผิดจากความรุนแรงทางเพศ	743 นศ. ปริญญาตรีอายุ 18-24 ปี	ความรู้เกี่ยวกับการอนุญาต การสื่อสารเรื่องเพศ บทบาทของแอลกอฮอล์ การขัดเกลาทางสังคมของผู้ชาย การเห็นอกเห็นใจ ผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงทางเพศ	สื่อต่างๆ 6 ชิ้น ๆ ละ 30 นาที Module ที่ให้มีปฏิสัมพันธ์ได้	เว็บไซต์	6 เดือน	กลุ่มที่เข้าร่วมโปรแกรมมีการใช้ความรุนแรงทางเพศน้อยลง มีความรู้เกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศ เห็นอกเห็นใจผู้ถูกกระทำทางเพศมากกว่า
Sun, et al. (2012)		เปรียบเทียบผลการใช้โปรแกรมเพื่อให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยโดยใช้โซเชียลมีเดีย-เฟสบุ๊ก และเว็บไซต์	นศ. ปริญญาตรี จำนวน 196 คน	ความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษา ความรุนแรงทางเพศ สุขภาวะทางเพศ	โพสข้อความ รูปภาพ คลิป บนเฟสบุ๊ก สัปดาห์ละ 3-4 ครั้ง	เฟสบุ๊ก เว็บไซต์	6 สัปดาห์	นศ. พอใจในการเข้าเฟสบุ๊กมากกว่าการเข้าเว็บไซต์ มีเจตคติ และมีทักษะในการใช้ถุงยางอนามัยดีขึ้น
Bull, et al. (2012)		ศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมป้องกันโรคติดต่อจากการมีเพศสัมพันธ์โดยใช้โซเชียลมีเดีย	วัยรุ่น 1,578 คน	สุขภาวะทางเพศ 8 ประเด็น	ข้อความ รูปภาพ คลิป และโสบบนเฟสบุ๊ก เป็นเวลา 8 สัปดาห์	เฟสบุ๊ก	8 สัปดาห์	เฟสบุ๊กมีประสิทธิภาพในการให้ความรู้แก่วัยรุ่น

ชื่อโปรแกรม	ผู้เขียน	วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	กลุ่มเป้าหมาย	เนื้อหาหลักของโปรแกรม	กิจกรรม	สถานที่	ระยะเวลา	ผลการประเมิน
	Young, et al. (2013)	เครือข่ายสังคมออนไลน์สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทดสอบ HIV ในกลุ่มชายรักชาย	กลุ่มชายรักชาย 112 คนใน ลอสแอนเจลิส	HIV	กิจกรรมในเฟซบุ๊ก ได้แก่ ส่งข้อความ พูดคุย โพสข้อความ	เฟซบุ๊ก 2 กลุ่มที่เป็นกลุ่มปิด	12 สัปดาห์	ใช้เครื่องมือทดสอบ HIV มากกว่าผู้เข้ากลุ่มควบคุม
Postponing Sexual Involvement	Howard & Mitchell (1993)	ส่งเสริมการละเว้นการมีเพศสัมพันธ์ ก่อนแต่งงาน	วัยรุ่นอายุ 13-15 หรือ นักเรียนเกรด 8 จำนวน 1005 คน มีรายได้ครอบครัวต่ำ	มีการพัฒนาทักษะต่างๆ ให้ความรู้เรื่องการคุมกำเนิด เพศโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์	อภิปรายกลุ่ม บรรยาย บทบาทสมมติ วิดีทัศน์ ให้คำปรึกษาโดยเพื่อน	โรงเรียน	5 ครั้ง รวม 5 ชั่วโมง	วัยรุ่นที่ไม่เคยมีเพศสัมพันธ์มีแนวโน้มที่จะมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกช้ากว่าวัยรุ่นที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรม
Project Taking Charge	Jorgensen, Potts, & Camp (1993)	ส่งเสริมการละเว้นการมีเพศสัมพันธ์ ก่อนแต่งงาน	วัยรุ่นหญิงชาย อายุ 12-13 ปี เกรด 7 จำนวน 136 คน ที่ครอบครัวมีรายได้ต่ำ	มีการพัฒนาทักษะต่างๆ ทางเลือกในชีวิต ให้ความรู้เรื่องเพศโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ส่งเสริมให้มีความสามารถของตนเอง (self-efficacy) มีความยอมรับนับถือตนเอง	เนื้อหาแทรกในวิชาคหกรรมศาสตร์ในภาคเรียนปกติ	โรงเรียน	30 ครั้ง รวม 50 ชั่วโมง ภายใน 6 สัปดาห์	วัยรุ่นที่เข้าร่วมโปรแกรมมีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางเพศ โรคติดต่อที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ และปัจจัยเสี่ยงในการตั้งครรภ์ และมีการเลื่อนการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกออกไปมากกว่าวัยรุ่นกลุ่มเปรียบเทียบ
Reducing the Risk	Kirby, Barth, Leland, & Fetro (1990)	-เลื่อนการมีพฤติกรรมทางเพศออกไป และเพิ่มการรับรู้เกี่ยวกับวิธีการป้องกันเมื่อมีเพศสัมพันธ์	วัยรุ่นอายุ 15 ปี จำนวน 758 คน	มีการพัฒนาทักษะต่างๆ ให้ความรู้เรื่องการคุมกำเนิด เพศโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์	บทบาทสมมติ กิจกรรมที่บ้าน ทดสอบ กิจกรรมเสริมสร้างทักษะ	โรงเรียน	16 ครั้ง รวม 12 ชั่วโมง	วัยรุ่นมีระดับคะแนนความรู้ และมีการสื่อสารกับบิดามารดามากขึ้น ในเรื่องการมี

ชื่อโปรแกรม	ผู้เขียน	วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	กลุ่มเป้าหมาย	เนื้อหาหลักของโปรแกรม	กิจกรรม	สถานที่	ระยะเวลา	ผลการประเมิน
		-สนับสนุนให้วัยรุ่นมีการสื่อสารระหว่างบิดามารดาและบุตรเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน และการคุมกำเนิด						เพศสัมพันธ์ในวัยอันควร และเรื่องการคุมกำเนิด
Reproductive Health Counseling for Young Men	Danielson, Marcy, Plunkett, Wiest, & Greenlick (1990)	ส่งเสริมการละเว้นการมีเพศสัมพันธ์ ก่อนแต่งงาน และมีการคุมกำเนิด	วัยรุ่นชายอายุ 15-18 ปี จำนวน 1195 คน	มีการพัฒนาทักษะต่างๆ ให้ความรู้ เรื่องเพศโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ส่งเสริมให้มีความสามารถของตนเอง (self-efficacy) มีความยอมรับนับถือตนเอง	ตรวจโรค การให้คำปรึกษา บทบาทสมมติ	หน่วยงาน สาธารณสุข	1 ครั้ง รวม 1 ชั่วโมง	วัยรุ่นที่เข้าร่วมโปรแกรมมีการคุมกำเนิดอย่างมีประสิทธิภาพ
AIDS Risk Reduction Education and Skills Training Program	Kipke, Boyer, & Hein (1993)	ลดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ	วัยรุ่นหญิงชาย อายุ 12-16 ปี 87 คน ที่เป็นกลุ่มเสี่ยง	มีการพัฒนาทักษะต่างๆ ให้ความรู้ เรื่องการคุมกำเนิด เพศโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์	อภิปรายกลุ่ม บรรยาย บทบาทสมมติ	ชุมชน	อบรมกลุ่มย่อย 3 ครั้ง รวม 4.5 ชั่วโมง	วัยรุ่นมีความรู้ และเจตคติเกี่ยวกับ AIDS ทักษะการปฏิเสธ และการต่อรองมากขึ้น
Rikers Health Advocacy	Magura, Kang, & Shapiro (1994)	ลดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ	วัยรุ่นชายอายุ 16-18 ปี จำนวน 110 คน จากสถานกักกัน มีความเสี่ยงสูง	มีการพัฒนาทักษะต่างๆ ให้ความรู้ เรื่องการคุมกำเนิด เพศโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์	อภิปรายกลุ่ม บรรยาย บทบาทสมมติ	ชุมชน	4 ครั้ง รวม 4 ชั่วโมง	วัยรุ่นใช้ถุงยางอนามัย เมื่อมีเพศสัมพันธ์สูงขึ้น
Youth and AIDS Project's HIV	Levy, Weeks, Handler, Perhats,	ให้ความรู้ สร้างกลุ่มเพื่อนที่สนับสนุน และมีการให้คำปรึกษา รายกรณี	วัยรุ่นชายอายุ 13-21 ปี จำนวน 139 คน	มีการพัฒนาทักษะต่างๆ ให้ความรู้ เรื่องการคุมกำเนิด เพศโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์	ดูแลรายกรณี อภิปรายกลุ่ม บรรยาย ให้	ชุมชน และหน่วยงาน สาธารณสุข	3 ครั้ง รวม 4.5 ชั่วโมง และ การ	วัยรุ่นมีเพศสัมพันธ์ ลักษณะเสี่ยงน้อยลง

ชื่อโปรแกรม	ผู้เขียน	วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	กลุ่มเป้าหมาย	เนื้อหาหลักของโปรแกรม	กิจกรรม	สถานที่	ระยะเวลา	ผลการประเมิน
Prevention Program	Franck, Hedeker, Zhu, & Flay (1995)		จากองค์กรในชุมชน มีความเสี่ยงสูง		คำปรึกษาโดยเพื่อนบทบาทสมมติ วิตทัศน์		ประชุมกลุ่มกับเพื่อน	และมีการใช้ถุงยางอนามัยมากขึ้น
Inwood House's abstinence-based program	Lieberman, Gray, Wier, Fiorentino, & Maloney (2000)	-ส่งเสริมให้วัยรุ่นมีสัมพันธภาพที่ดีกับสมาชิกในครอบครัว มีทักษะการสื่อสารมีประสิทธิภาพ -มีสุขภาพจิตที่ดี มีความรู้เรื่องการตั้งครรภ์ และการป้องกันโรคต่างๆ	วัยรุ่นที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 312 คน	กายวิภาคของหญิงและชาย การได้รับความกดดันเพื่อให้มีเพศสัมพันธ์ การจัดการกับอิทธิพลของเพื่อนและสื่อต่างๆ ปัจจัยเสี่ยงต่างๆและโรคที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน	กิจกรรมกลุ่ม ลักษณะต่างๆ เช่น การอภิปรายให้เนื้อหา	โรงเรียน	12-14 ครั้ง รวม 12 ชั่วโมง	วัยรุ่นมีคะแนนเกี่ยวกับ การควบคุมตนเอง (locus of control) สูงกว่า มีเจตคติเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัยที่ดีกว่า

4.2 องค์ประกอบของการพัฒนาโปรแกรมแทรกแซงพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

การพัฒนาโปรแกรมป้องกันหรือแทรกแซงต่าง ๆ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ต่าง ๆ ได้แก่ วัตถุประสงค์ของโครงการ กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ ประเด็นเนื้อหาที่ให้ความรู้ ลักษณะกิจกรรม ระยะเวลาของการเข้าร่วมในโครงการ สถานที่จัดบริการ วิธีการประเมินผลโครงการ รายละเอียดมีดังนี้ (Kirby and Miller, 2002; Meschke, Bartholomae, & Zentall, 1999; Weaver, Blodgett, & Carothers, 2006)

1 วัตถุประสงค์ของโครงการ ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ทั้งระยะสั้น และระยะยาว ตัวอย่างของวัตถุประสงค์ ได้แก่ วัตถุประสงค์ระยะสั้น เพื่อเลื่อนการมีเพศสัมพันธ์ออก พัฒนาทักษะการป้องกันการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ส่วนวัตถุประสงค์ระยะยาว เพื่อลดการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น

2 กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ มีทั้งประเภทของผู้เข้าร่วมโครงการ เช่น วัยรุ่น เพื่อนของวัยรุ่นที่เป็นแกนนำ และคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมโครงการ เช่น 1) เพศ ได้แก่ เพศของวัยรุ่น 2) อายุของวัยรุ่น เช่น 8-22 ปี 3) วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เช่น มีคู่นอนหลายคน มีการใช้แอลกอฮอล์ หรือสารเสพติดก่อนมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

3 ประเด็นเนื้อหาที่ให้ความรู้ การให้ความรู้เพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ มีเนื้อหาหลากหลายด้าน ซึ่งขึ้นกับลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการ เช่น ความรู้เรื่องเพศศึกษา การสื่อสาร เป็นต้น (Lefkowitz, Sigman, & Au, 2000; Kirby and Miller, 2002) การสร้างสัมพันธภาพ การต่อรองเพื่อให้มีการป้องกันเมื่อมีเพศสัมพันธ์ การใช้ถุงยางอนามัย การเข้าถึงบริการตรวจการติดเชื้อ เนื่องจากมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น นอกจากนี้มีการป้องกันและการได้รับความช่วยเหลือเมื่อถูกกระทำความรุนแรง (Bull, Levine, Black, Schmiede, and Santelli, 2012)

4 ลักษณะกิจกรรม การจัดกิจกรรมขึ้นกับลักษณะกลุ่มเป้าหมายและวิธีการมีปฏิสัมพันธ์ หากเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป้าหมายแบบเผชิญหน้า สามารถจัดกิจกรรมในลักษณะการเป็นแบบอย่าง การฝึกปฏิบัติในกลุ่ม การอภิปรายกลุ่ม การฝึกปฏิบัติที่บ้าน การแสดงบทบาทสมมติ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การดูวิดีโอ หรือ ภาพยนตร์ เอกสาร เป็นต้น ส่วนการมีปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ก็สามารถจัดกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ออนไลน์ เช่น การโพสต์ข้อความ การดูคลิป การเล่นเกม การตอบคำถาม และการทำแบบทดสอบ เป็นต้น (Bull, Levine, Black, Schmiede, and Santelli, 2012)

5 ระยะเวลาของการเข้าร่วมในโครงการ หากเป็นการเข้าร่วมโครงการที่มีการทำกิจกรรมแบบเผชิญหน้าโดยเฉลี่ยแล้วจะมีประมาณ 5 ครั้ง หรือระหว่าง 3-9 ครั้ง ทุกสัปดาห์

6 สถานที่จัดบริการ โดยปกติโปรแกรมแทรกแซงสามารถจัดได้หลายสถานที่ เช่น บ้าน โรงเรียน ชุมชน สำนักงานของโครงการที่ดำเนินโปรแกรม สถานบริการสาธารณสุข หรือ ที่ทำงานของผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นต้น แต่ปัจจุบันมีเพิ่มเป็นการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น สื่อสังคมออนไลน์ เฟสบุ๊ก หรือเว็บไซต์ เป็นต้น

7 วิธีการประเมินผลโครงการ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่

7.1 การประเมินผลวิธีการดำเนินงาน ได้แก่ จำนวนผู้เข้าร่วมในโครงการ ระยะเวลาของการเข้าร่วมในโครงการ ความพึงพอใจในกิจกรรม หรือการดำเนินกิจกรรม

7.2 การประเมินผลโครงการ ได้แก่ ผลที่ได้รับหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ เช่น การได้รับความรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเพศศึกษามากขึ้น การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น เป็นต้น

7.3 ระยะเวลาของการประเมินผล แบ่งเป็นระยะสั้น เช่น หลังสิ้นสุดโครงการ ระยะยาว ได้แก่ มากกว่า 1 เดือน หลังสิ้นสุดโครงการ

7.4 ผู้ประเมินผล ได้แก่ ผู้ประเมินผลภายใน เช่น ผู้เข้าร่วมโปรแกรม ผู้ให้ความรู้ หรือ ผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับโครงการ ส่วนผู้ประเมินผลภายนอก ได้แก่ ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับโครงการ

ดังนั้น การออกแบบโปรแกรมแทรกแซงการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ จึงควรพิจารณาองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้โครงการมีความสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการช่วยลดปัญหาการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ซึ่งรายละเอียดของโปรแกรมที่พัฒนาแล้วอยู่ในบทที่ 4 ผลการวิจัย